

Elena Salaj

Usmeni iskazi stanovnika mjestâ Sigetac o sjećanjima na mladost

Sažetak: Cilj je ovoga rada bio prikupljanje usmenih iskaza o sjećanjima na mladost kazivača koji su mještani sela Sigetac te njihova interpretacija. Sjećanja na proživljenu mladost opisuju poteškoće, ali i radosti seoskoga života. Rad sadrži kratak pregled teorijskih radova vezanih za usmenu povijest, pričanja o životu, usmenost, povijesno i biografsko vrijeme, seljačku kulturu i identitet seoske zajednice. Prikazu terenskoga rada prethode promišljanja o mjestu mladosti u osobnom iskustvu pojedinca i kratak prikaz povijesti sela Sigetac. Usmeni iskazi su prikupljeni terenskim istraživanjem od 21. svibnja do 3. lipnja 2017. godine. U sklopu terenskog rada metodom razgovora prikupljeni su usmeni iskazi koji su nakon toga transkribirani, a u nastavku je provedena analiza dobivenih materijala. Uzorak se sastojao od četvorice kazivača i triju kazivačica koji su stanovnici Sigeca. Važno je naglasiti kako su provedeni razgovori bili polustrukturirani, što je pridonijelo opuštenosti samih kazivača. Transkripti su podijeljeni u poglavlja ovisno o tome na koja se pitanja odnose. Istraživanje je dovelo do zaključka kako je mladost kazivača bila obilježena naporima i poteškoćama koje su se očitovale u poljoprivrednim poslovima. Nadalje, mladost je bila obilježena i izrazitom povezanošću članova obitelji, provođenjem slobodnoga vremena na zabavama, kuglanju, kartanju i odbojci (uglavnom mladići). Istraživanje je pokazalo kako se kazivači i kazivačice prisjećaju mladosti sa sjetom zato što su tada bili mladi, zdravi i zadovoljniji unatoč svim fizičkim poslovima koje su morali obavljati kako bi njihove obitelji mogle preživjeti.

Ključne riječi: Sigetac, usmena povijest, kazivanja o životu, autobiografsko pamćenje, mladost

UVOD

Potaknuta čestim razgovorima sa svojim bakama i djedovima o njihovoj mladosti, provela sam istraživanje koje je opisano u ovome radu. Naime, ovaj će rad donijeti kratak pregled teorijskih radova vezanih za usmenu povijest, pričanje o životu, usmenost, povijesno i biografsko vrijeme te sjećanje i odnos stvarnosti i mašte, seljačku kulturu, identitet seoske zajednice i mladost – objektivno iskustvo i subjektivan doživljaj. Nakon toga će uslijediti promišljanja o mjestu mladosti u osobnome iskustvu pojedinca, kratak prikaz povijesti sela Sigetac te prikaz terenskoga rada.

USMENA POVIJEST

Istraživanja kvalitativne prirode sve su prisutnija u svijetu istraživanja. Ona nam pomažu u shvaćanju i objašnjavanju značenja ljudskog ponašanja u određenim situacijama, a promatraju i značenje zanimanja sudionika i način na koji oblikuju događaj. Usmena povijest pripada kvalitativnim istraživanjima, a začeci njene upotrebe sežu u XIX. stoljeće.¹ Sve prisutnija, usmena povijest metoda je povijesnoga dokumentiranja kojom istraživač razgovorom doznaje o vremenu koje istražuje.² Ona je nezaobilazan izvor za povijest XX. stoljeća.³ Njome uloga pojedinca (koji pripada bilo kojem društvenom sloju) u prošlosti dobiva na važnosti te se istražuje njegov stav neovisno o politici ili bilo kojoj drugoj društvenoj sastavnici. Osim razgovora, ova metoda uključuje i snimanje te transkribiranje iskaza svjedoka o određenim događajima. Svjedok se prisjeća događaja te govori o njemu. Istraživač surađuje sa sudionicima događaja te saznaje njihova iskustva i osjećaje. Usmenom poviješću u središte dolazi svakodnevni život običnoga, malog čovjeka, a na površinu prodiru individualne vrijednosti i radnje koje su oblikovale prošlost, a koje imaju velik utjecaj i na sadašnjost. Paul Thompson, jedan od prvih znanstvenika koji su oblikovali metodu usmene povijesti, smatra kako usmena povijest omogućuje malim ljudima da svojim riječima opišu povijest te da daju svoj udio u oblikovanju povijesti.⁴

Usmena je povijest različita od tradicionalne povijesti. Ne proučava pisane povijesne izvore već je usmjerena na usmene iskaze svjedoka te njihovo sudjelovanje u prošlome događaju i kako je događaj utjecao na njih. Podrazumijeva i interdisciplinarnost te jedinstvenost u znanstvenome instrumentariju.⁵ Povjesničari smatraju kako upotrebom usmene povijesti mogu razumjeti ljudska iskustva iz prošlosti.⁶

Metoda usmene povijesti ima prednosti i nedostatke. Neke su od prednosti sljedeće: prikladnost metode za istraživače koje zanima suradnja s pravim osobama (a ne upotreba statističkih podataka za istraživanje), prikupljanje sjećanja u prirodnim okolnostima što dovodi do stvarne, životopisne slike područja iz kojeg je svjedok, važnost jezika koji upućuje na uključenost svjedoka u neki događaj, mogućnost da svatko upotrijebi ovu metodu, očuvanje usmenih vrijednosti, tradicija, navika i iskustava koja doprinose obogaćivanju sljedećih generacija.⁷ Ova metoda dopušta slobodu izričaja domaćega jezika ili dijalekta zbog njegove semiotičke vrijed-

nosti.⁸ Iako metoda usmene povijesti obiluje prednostima, potrebno je naglasiti i nedostatke. Ova metoda nema uporište u pisanim izvorima, ne može pružiti objektivni pristup, istraživače je moguće kritizirati zbog pristranosti i subjektivnosti, istraživač ulaže mnogo vremena u svoje istraživanje (razgovor, ponovno slušanje snimljenoga razgovora, digitaliziranje, transkribiranje te dvostruko provjeravanje), problem valjanosti i pouzdanosti, ograničenost sjećanja, utjecaj kontakta istraživača i svjedoka na istraživanje i potreba za usporedbom sjećanja s pisanim izvorima.⁹ Iako metoda usmene povijesti ima i prednosti i nedostataka, ona je ipak hvalevrijedna jer je usmjerena na pojedinca i njegova sjećanja koja pridonose oblikovanju pojedinčeve vlastite povijesti.

VAŽNOST USMENOSTI U ISTRAŽIVANJU I SUVREMENA ETNOGRAFSKA PRAKSA

Krajem sedamdesetih godina prošloga stoljeća, usmenost se počela proučavati iz povijesne, suvremene, lingvističke i filozofske perspektive. Povijesna perspektiva bavi se odbacivanjem usmenih sredstava komunikacije u korist pisanih. Suvremena pak postavlja pitanje odnosa izgovorene riječi i pisanoga teksta. Lingvistička perspektiva promatra stanje strukture govorenoga jezika kada se pretvori u pisani artefakt, a filozofska je perspektiva usmjerena na pitanje usmene komunikacije kao sredstva usmenoga stanja uma.¹⁰ Iako je usmenost u prošlosti bila izuzetno važna, sve više ustupa mjesto pismenosti jer se većina govorenoga zapisuje, što je omogućio razvoj civilizacije. Danas akustični medij nije sposoban biti samostalni nositelj komunikacije u suvremenome svijetu.¹¹

PRIČANJE O ŽIVOTU

Znanstveni pristupi pričanjima o životu

Sintagmu *pričanje o životu* prva je u hrvatskoj akademskoj zajednici upotrijebila Maja Bošković-Stulli te se prva počela baviti istraživanjem takve vrste kazivanja. O *pričanju o životu* pisala je u knjizi *Usmeno pjesništvo u obzoru književnosti* iz 1984. godine. U takvome je kazivanju prisutna usmjerenost na sjećanje na događaje koji su se uistinu dogodili kazivačima, njihovim bližnjima ili pak na dogodovštine njihovih predaka. Stvarni su događaji temelj *pričanja o životu*, a od velikih povijesnih događaja dijeli ih odsutnost konkretnoga i pouzdanoga uzorka. Nadalje, ova se vrsta kazivanja približava tipu fikcionalne naracije jer svoje temelje ima u nezapisanome koje proizlazi iz društvene perspektive. Isto tako, granica koja dijeli stvarnost i maštu nestaje, a to pridonosi nadržanju dokumentacijske uloge *pričanja o životu*.¹²

Jelena Marković u knjizi *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji* iznosi kako *pričanje o životu* usmjerava na međudjelovanje i isprepletenost nekoliko životnih priča dok se životna priča odnosi na granicu vlastita te tuđa iskustva, a i naglašava sebstvo.¹³ Unutar *pričanja o životu* isprepliće se više uloga: estetska, psihološka, socijalna i

zabavna. One pridonose održavanju međuljudskih odnosa.¹⁴ Kod ovoga se oblika javlja problem dokumentarnosti, a Beneš smatra kako se individualno pričanje sastoji od zbilje, ali i namjernog ili nenamjernog izmišljanja, a upravo taj spoj stvarnosti i mašte određuje dokumentarnost toga pričanja.¹⁵

Maja Bošković-Stulli smatra kako je *pričanje o životu* književni i usmenoknjiževni oblik koji unutar sebe sadrži i povijesnu sliku koja upućuje na usmenu povijest koja je *povijest iz usta naroda*. Ova su iskustva pojedinaca dijelovi velike povijesti koja bi bez tih pojedinosti odozdo ostala samo suhi kostur.¹⁶ Kao osobine *pričanja o životu* koje upućuju na taj oblik kao vrstu suvremene usmene književne proze Bošković-Stulli navodi: prirodnu sredinu u kojoj se taj oblik pojavljuje, subjektivnost, osobni karakter, kratko trajanje, usmjerenost na iskazivanje dijela stvarnih događaja iz života, odsutnost objektivne dokumentarnosti, moguću prisutnost mašte, osnovnu književnu strukturu te nepostojanje jednakosti s tradicijom i motivima klasičnih vrsta usmene književnosti.¹⁷

Kakav je odnos biografskoga i povijesnoga vremena?

Mirna Velčić u knjizi *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije* smatra kako pripovijest u životu pojedinca aktualizira vremenitost koja sadrži dva vremena – biografsko i povijesno vrijeme. Biografsko je vrijeme ono koje ima svoj početak i kraj dok povijesno vrijeme nadilazi svaki pojedini početak i kraj.¹⁸ Velčić ističe i ulogu kazivača u iskazivanju prošlih događaja iz svojega života. Kada govori o proživljenim događajima, kazivač ih slaže kronološki i među njima uspostavlja uzročno-posljedičnu vezu.¹⁹ U sebi stvara slagalicu koju je moguće složiti jedino uz pomoć sjećanja. Vremenska je točka pri pripovijedanju često proizvoljna, čak i onda kada se kazivaču postavi pitanje s točno određenim vremenom o kojemu bi trebao pripovijedati. Izostajanjem navođenja godina istaknuta je subjektivnost vremena. Djela koja postoje u okvirima znanosti nerijetko sadrže određene vremenske točke, a to ne pronalazimo u osobnoj povijesti. Naime, osobna je povijest bogata međusobno povezanim iskustvima, a često su vremenske točke neodredive. Na vremenski slijed pojedinca utječu i unutarnji i vanjski čimbenici. Znanje o vremenu poprima oblik vizije ukupnosti vremena sastavljene od isječaka koji se uklapaju u vremenski odnos osjećajem onoga što je prethodilo i onoga što je uslijedilo. Kada kazivač u iskazu izgovori godinu kada je nešto proživio, to je dokaz da želi potvrditi vjerodostojnost svoga iskaza. Često navodi i mjesto, odnosno prostor u kojem se odvio neki događaj, što pridonosi rekonstrukciji samoga proživljenoga događaja. Isto tako, prostor upućuje kako je nešto bilo prije, a kako je u sadašnjosti; naglašava se razlika prošlosti i sadašnjosti, ukazuje se na to kako vrijeme prolazi.²⁰

Kada kazivač govori o proživljenim događajima u određenim trenucima, ti trenuci postaju nedokučivi jer subjekt ne može nadzirati vlastitu zbilju. Vlastita sadašnjost više nije prisutna; kazivač ne može izaći iz svoje sadašnjosti kako bi razmislio ima li njegov iskaz dobar raspored, odnosno je li smislen.²¹

Seljačka kultura

Prema Dunji Rihtman-Auguštin, narodna je kultura kultura seljaka i nižih društvenih slojeva; to je kultura svakodnevnoga života seljačkih zajednica u karakterističnim regionalnim i nacionalnim povijesno-ekonomskim uvjetima.²² Antun Radić seljačku je kulturu smatrao izuzetno složenom strukturom. Radić je svojom *Osnovom za sabiranje i proučavanje građe o narodnome životu* udario temelje modernome pristupu u etnologiji u Hrvatskoj.²³ *Osnova* je detaljno razrađen upitnik za istraživanje seoskoga života, sadrži velik broj pitanja i potpitanja vezanih za svako područje svakodnevnoga seoskog života. Ona je i temelj na kojemu je nastala opsežna građa o seoskome životu, kako Hrvatske, tako i ostalih država nekadašnje Jugoslavije.²⁴ Radićevim se djelom nastojala potvrditi vrijednost kulture hrvatskih seljaka kao kulture koja treba biti ravnopravna s ostalim kulturama.²⁵

ŽIVOT NA SELU

Postoji više definicija sela. Ono je kolektivna tvorevina koju karakteriziraju solidarnost i suživot. Ima i ulogu zaštite onih koji žive unutar njegovog prostora.²⁶ Ono je manje naselje koje se smjestilo u nekontinuirano socijalno organiziranom prostoru, nema potpunu razvijenu podjelu rada, a u njemu prevladava poljoprivredno stanovništvo.²⁷

Neizostavan je dio života na selu zasigurno poljoprivreda. Poljoprivreda je osnovna ekonomska djelatnost hrvatskih seljaka.²⁸ Kada se čovjek na selu bavi poljoprivredom, podrazumijeva se da je tome jako posvećen. Za seljaka, zemlja je osnovni prirodni uvjet i glavno proizvodno sredstvo; imati zemlju u posjedu osnovna je društvena vrednota, ali i osnovni čimbenik socijalne organizacije.²⁹ U poljoprivredne radove ubrajamo hranidbu bilja, okapanje, sisanje i zaštitu, a oni se izvršavaju pomoću različitih oruđa.³⁰ Seljak ulaže mnogo truda u svoj rad na zemlji, a glavni čimbenik o kojem ovisi kakav će biti urod jest zasigurno vrijeme. Tijekom cijele godine seljak prati sve prirodne pojave kako bi se mogao prilagoditi, a tako i određuje vrijeme kopanja, oranja i sisanja.³¹ Naime, ukoliko je godina sušna ili izrazito vlažna, urod neće biti zadovoljavajući, a seljaku će biti teško prehraniti svoju obitelj. Seljak se bavi ratarstvom, poljodjelstvom i stočarstvom. Seoske žene imaju vrt u kojemu uzgajaju brojne vrtne kulture koje služe kao prehrana u njihovim domaćinstvima.³²

Obitelj je važna za svakoga pojedinca u selu. Ona je osnovna socijalna grupa u kojoj je organiziran proces proizvodnje i potrošnje; njeguju se odnosi i kontakti.³³ Seljačka je obitelj proizvođačka i privatnovlasnička jedinica u kojoj je važno gospodarstvo kao sredstvo i uvjet za proizvodnju.³⁴ Ono što svakako odlikuje seosku obitelj jest veća povezanost članova u proizvodnji, potrošnji, ali i međusobnoj solidarnosti.³⁵

Prema Milovanu Gavazziju, područje u kojemu se nalazi selo Sigetac pripada panonskoj kulturi u kojoj dominiraju ratarstvo te pretežno stajsko stočarstvo.³⁶ Ratarstvo podrazumijeva

obradu zemlje plugom te uzgoj žitarica (pretežno kukuruza i pšenice), ali i krmnog bilja kojim se hranila stoka. Od stoke se najviše uzgajala krupna stoka, a gnoj se upotrebljavao za veću plodnost zemlje. Krupna je stoka imala više uloga: teglila je različiti teret, od nje se dobivala koža, meso i mliječni proizvodi. Međutim, uzgajale su se i manje životinje: kokoši, patke, guske od kojih se dobivalo meso, jaja i perje.³⁷ Često su seljani slali svoju djecu da čuvaju stoku na ispaši, ali su neki svoju stoku povjeravali čordašima, pastirima koji su svako jutro prikupljali stoku više seljaka iz istoga sela te ju vodili na ispašu udaljeniju od sela i vraćali ju navečer vlasnicima.³⁸ Odjeća se izrađivala od lana. Od obuće su se nosili opanci ili čizme.³⁹

IDENTITET SEOSKE ZAJEDNICE

Od latinske riječi *identitas* dolazi riječ *identitet*. Ona znači istost, kvalitetu identičnoga. Identitet može biti individualni i kolektivni. Individualni je identitet onaj koji ima pojedinac, a kolektivni identitet odnosi se na određenu zajednicu, socijalnu grupu i društvo.⁴⁰ Prema Ivanu Cifriću, identitet je pojedinca je utemeljen na identitetu kolektiva (obitelji, sela), a identitet kolektiva temelji se na identitetu tradicije.⁴¹ I na selu postoji osjećaj identifikacije sa zajednicom. Na razini sela i danas postoje brojni elementi identifikacije iz kojih proizlaze i česta komunikacija članova. Osjećaj zajedništva na razinama višim od seoske može biti temeljen na nekoj od sljedećih osnova: prostorno-geografskoj, gospodarsko-kulturnoj, vjerskoj, etničkoj i povijesnoj. Osjećaj pripadnosti zajednici koja je šira od seoske ne potire osjećaj pripadnosti seoskoj zajednici.⁴² Pod pojmom višeslojni ili mnogostruki identitet podrazumijevamo kako pojedinac ili skupina mogu istovremeno pokazati pripadnost većem broju zajednica.⁴³ O kontekstu ovisi na koju će se od identifikacija pozvati pojedinac.⁴⁴ Seoska je identifikacija važna jer se zasniva na različitim elementima. Naime, seoska je zajednica društvo u kojemu se svi poznaju radom i iskustvom; to je zajednica u kojoj su ujednačeni i kultura i jezik, a komunikacija je neposredna.⁴⁵

U ovome je radu naglasak na individualnom, subjektivnom identitetu kazivača jer se nastoji dobiti slika mladosti svakoga kazivača. Kako je već navedeno, svaki je kazivač pojedinac koji iz vlastite perspektive kazuje o doživljajima iz vlastite mladosti koja se odvila prije nekoliko desetljeća i upravo su doživljaji iz mladosti ono što čini individualni, subjektivni identitet kazivača u ovome kontekstu. Međutim, ti su individualni identiteti bliski, a ta se bliskost očituje u broju članova obitelji, obavljanju različitih poljoprivrednih poslova, odlascima na zabave i drugim oblicima druženja. Na temelju te bliskosti gradi se kolektivni identitet.

MLADOST – OBJEKTIVNO ISKUSTVO I SUBJEKTIVAN DOŽIVLJAJ

Mladost je dio čovjekova života. Ona je dinamična, prožeta nemirom, traženjem, uzbuđljivošću te poteškoćama unutar društva, obitelji i škole.⁴⁶ Potrebno je složiti se s činjenicom kako se današnja mladost uvelike razlikuje od mladosti naših baka i djedova, s velikim na-

glaskom na mladost provedenu na selu koje je zahtijevalo određenu uključenost u obavljanju različitih poslova, kako onih kućanskih (djevojke), tako i poljoprivrednih (uglavnom mladići). Nekada, ali i danas, svijet mladih može se promatrati kao dio složenoga i heterogenoga društva koje unutar sebe sadrži različite čimbenike koji utječu na oblikovanje opredjeljenja, ponašanja i stavova.⁴⁷ Međutim, svrha ovoga rada nije dati sociološku sliku mladih već nakon provedenoga istraživanja dobiti subjektivnu sliku kazivača o svojoj mladosti.

U ovome je istraživanju naglasak na osobnome iskustvu pojedinaca o vlastitoj mladosti koja se odvila u prošlosti te njihovim autobiografskim iskazima. Neki su od njih u nekoliko navrata tijekom razgovora isticali kako je njihova mladost bila drugačija od mladosti današnjih generacija te kako su bili iz siromašnih obitelji pa su trebali uložiti mnogo truda kako bi nešto postigli u životu.

Sigetac

Sigetac se nalazi u Sisačko-moslavačkoj županiji, u općini Grada Novske, ali pripada lipovljanskoj župi Svetoga Josipa. Selo je dobilo naziv prema mađarskoj riječi *sziget* (hrv. *otok*). Naime, početak sela nalazi se uz potok Subocku koji se u prošlosti često izlijevao, a početak sela izgledao je zbog toga poput otoka pa otuda i naziv Sigetac.⁴⁸ Područje današnjega Sigeca bilo je tijekom XIX. stoljeća vlasništvo subočanskih seljačkih zadruga, a služilo je za ispašu krava i svinja te su se na njemu gradile kolibe za pastire, svinjci i štale. Područje se nazivalo Sigeci. Kada su zadruge počele propadati, to je područje kupio Mađar Ištvan Hegediš i na njemu osnovao salaš ili spahiluk⁴⁹ na kojemu su se nadničari bavili ratarstvom i uzgojem stoke. Kako su se mijenjale ekonomske i gospodarske prilike, tako su se mijenjali i vlasnici spahiluka. Posljednji su vlasnici bili Hermina i Rudolf Rodanić koji su 1920. godine prodali parcele zemljišta na području današnjega Sigeca, a parcele su kupili doseljenici s područja Prigorja (Kašina), Hrvatskoga zagorja (okolica Marije Bistrice) te Posavine (okolica Jasenovca). Selo je osnovano 10. ožujka 1920. godine. Tada se doselilo sedmero obitelji iz Kašine koje su se smjestile u spahijsku kuću i upotrebljavale spahijske gospodarske zgrade. Doseljenici su se vodili kao stanovnici Stare Subocke, a Sigetac Novski vodi se kao zasebno naselje od 1931. godine. Prvi su doseljenici u Sigetac bili: August, Franjo, Mijo i Gabrijel Podgorski, Mijo Đumljan, Blaž Bertović i Ivan Golenić (iz Kašine). Potom su se doselile obitelji iz sela Laza (okolica Marije Bistrice) te Jasenovca i Uštice.

U to vrijeme na području novonastaloga sela nije bilo škole, trgovine ni gostionice. Doseljenici su kupili zemlju na području Sigeca i susjednoga sela Plesma te time postali vlasnici velike površine zemlje toga područja. U selu je živio jedan kolar i kovač dok su se ostali bavili samo poljoprivredom. Tijekom sezone mladići su radili u šumi. U kući Sigecanina Ivana Golenića 1932. godine otvorena je škola. Ta je kuća bila jedina očuvana zgrada u selu izgrađena još za vrijeme spahije koji je nekada gospodario tim područjem. Dotad su djeca odlazila u školu u Staru Subocku te tamo pohađala nastavu od prvoga do četvrtoga razreda. Škola je u Sigecu osnovana zbog izuzetno blatna puta od Sigeca do Stare Subocke zbog kojeg su djeca često kasnila ili pak ne dolazila u školu. Prva osoba koja je vršila učiteljsku službu u Sigecu bila

je Pavica Štecler, a školu je pohađalo trideset i petero djece. Sigečanska su djeca bila skromno i oskudno odjevena te obučena u opanke jer su njihovi roditelji većinom teško stečenih prihoda otplaćivali kupljene posjede na kojima su živjeli. Krajem Drugoga svjetskog rata, gradi se nova školska zgrada koja je bila otvorena sve do 1966. godine.⁵⁰ Danas ta zgrada propada, tj. potrebno ju je obnoviti i prenamijeniti.

1931. godine prvi je put zabilježen broj stanovnika u Sigecu Novski: 247 stanovnika, a 1953. 188 stanovnika.⁵¹ Poslije, broj stanovnika opada. Mladež odlazi iz sela u potrazi za boljim životom, obitelji nemaju mnogo djece kao nekada. Drugi je svjetski rat uzeo danak u Sigecu. Naime, trideset sedmero Sigečana je nastradalo u ratu.⁵² Život je u Sigecu bio itekako težak i mještani su morali mnogo raditi kako bi se mogli prehraniti. Većina je Sigečana nadničarila u Staroj Subockoj za sept⁵³ kukuruza dnevno. Ljeti su nakon žetve brali vlati i mljeli ih kod kuće ručnim žrvnjevima kako ne bi plaćali mlin.⁵⁴

1957. godina važan je trenutak u sigečanskoj kratkoj povijesti. Te je godine osnovano Dobrovoljno vatrogasno društvo Sigetac. Društvo su osnovali: Franjo Golenić, Alojz Hrastović, Đuro Hrastović, Tomo Hrastović, Slavko (Ladislav) Kirin, Mirko Milašinović, Stanko Podgorski i Ladislav Szalaj.⁵⁵ Društvo je sudjelovalo na brojnim natjecanjima te osvajalo nagrade i priznanja. Nažalost, više nije aktivno kao nekada zbog nedostatka ljudstva.

Sigetac nije imao crkvenu zgradu sve do kraja XX. stoljeća. Naime, 2000. je godine izgrađen natkriven oltar posvećen Majci Božjoj Bistričkoj te se svake godine na blagdan Majke Božje Bistričke, 13. srpnja, održava svečana misa na kojoj prisustvuje sve veći broj vjernika. Trenutačni je broj stanovnika 111, veći je dio stanovništva srednje dobi te se većina bavi poljoprivredom.

PROVEDBA TERENSKOGA RADA

Terensko istraživanje koje je prethodilo oblikovanju ovoga rada provedeno je metodom razgovora. Razgovori, koji su snimljeni diktafonom, provedeni su od 21. svibnja 2017. do 3. lipnja 2017. godine. Istraživanje je izvršeno na uzorku od sedmero slučajno odabranih ispitanika koji su stanovnici Sigeca (četvorica ispitanika i tri ispitanice). Samo jedna ispitanica nije rođena u Sigecu, ali se udala za Sigečana te živi u Sigecu već 48 godina. Ana Kirin rođena je 1928, Đuro Jerković 1937, godinu dana kasnije Tomo Šagud, Kata Jerković 1945, Ivan Mađar 1947, a njegova supruga Ljuba Mađar dvije godine kasnije dok je Ivan Salaj rođen 1951. godine. Ana Kirin govorila je o svojoj mladosti koja se odvijala četrdesetih godina, Đuro Jerković i Tomo Šagud o svojoj mladosti iz pedesetih, Ivan i Ljuba Mađar o svojoj mladosti iz šezdesetih, a Ivan Salaj o svojoj mladosti na prijelazu iz šezdesetih u sedamdesete. Dakle, radi se o mladosti proživljenoj u prvoj (Ana Kirin) i drugoj (Đuro Jerković, Tomo Šagud, Kata Jerković, Ivan Mađar, Ljuba Mađar, Ivan Salaj) polovici XX. stoljeća. Odabrani su ispitanici različitih godina rođenja zbog pretpostavke kako će se pomoću iskaza ispitanika moći utvrditi sličnosti i razlike

njihove mladosti, ali i zbog dobivanja uvida u stavove i razmišljanja kazivača o položaju mladića i djevojke u zajednici, razlici u životu djevojaka i mladih, udanih supruge te života mladića i oženjenih supruge (iz muške i ženske perspektive).

Tema je mladosti u selu Sigetac, bila povezana s nizom obaveza u domaćinstvu, polju, poljoprivredi pa se iz iskaza kazivača mogu izdvojiti napori i teškoće s kojima su se susretali. Nadasve, to je i intimna tema i izuzetno važno razdoblje čovjekova života u kojem su kazivači bili na životnom raskrižju (pitanje školovanja, zaposlenja, braka). Posebice se pri odgovaranju na pitanja vezana za udvaranje, prosidbu, brak osjetila suzdržanost jer sugovornici nisu rado govorili o tome kako je dospjelo do braka kazivača i njegove supruge ili kazivačice i njenoga supruge. Zbog toga su iskazi usmjereni na općenitu situaciju u selima u kojima su proveli mladost. Kazivači i kazivačice bili su pričljiviji pri odgovaranju na pitanja vezana za društveni život te vojni rok (kazivači). Društveni je život bio ispunjen druženjem s vršnjacima, odlascima na čijala i perušala, zabave... Kazivači o služenju vojnoga roka nemaju prilike govoriti svaki dan te su se prisjetili tih dana sa sjetom i uglavnom lijepim iskustvima.

Sastavni dio terenskoga rada jest i transkribiranje koje Marković karakterizira kao problem terenskoga rada, kako zbog neiskustva istraživača, tako i zbog mogućnosti da čitatelj ne shvati zapisano. Tako se postavlja pitanje kako usmeno preoblikovati u pisano. Sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga stoljeća pojedini su se znanstvenici bavili teorijom i metodologijom transkripcije. Primjerice, Elinor Ochs osmislila je skup simbola kako bi se u transkripcijama otkrila naverbalnost te govorno međudjelovanje, a Richard Bauman je, uzevši u obzir razmatranja u tekstu, različitim načinima prikazivao prikupljenu građu.⁵⁶

Prema Marković, važnost transkripta leži u njegovoj informativnosti i upotrebljivosti, s time da treba biti svjestan toga da transkript nikako ne može biti savršeni znanstveni tekst. Nadalje, u sklopu osvrta mogu se opisati okolnosti kazivanja bili provedeni te podaci o izvedbi. Transkript je samo konstrukt, a istraživači trebaju biti svjesni kako se snimljeni iskazi više ne mogu ponoviti.⁵⁷

Kako su kazivači bili različitih godina rođenja (1928, 1937, 1938, 1945, 1947, 1949, 1951) bilo je važno uočiti postoje li sličnosti i razlike u njihovoj mladosti. Šestero je kazivača rođeno u Sigecu, jedna je kazivačica rođena u Tancu, a udala se za Sigečana. Svi su osim jedne kazivačice imali mladost koju su okarakterizirali kao tešku zbog toga što su morali raditi kako bi oni i njihove obitelji preživjeli zbog toga što su kazivači i kazivačice podrijetlom iz seljačkih obitelji čiji su se roditelji uglavnom bavili samo poljoprivredom. Iznenadujuće je bilo kako se većina kazivača nije mogla sjetiti pjesama čije su stihove pjevali na zabavama jer su rado govorili o odlascima na zabave. Tako se jedna kazivačica prilikom razgovora nije mogla sjetiti stihova, ali ih je poslije zapisala na papir te donijela istraživačici. Drugi su se sjetili pokojeg stiha, što je u njima izazvalo radost jer su htjeli pomoći u istraživanju. Razgovor je vođen pomoću pitanja koje je osmislila istraživačica kako bi kazivači bili usmjereniji na to o čemu bi trebali govoriti. Oblik razgovora koji je vođen s kazivačima bio je polustrukturiran jer istraživačica poznaje sve kazivače otprije, a i oni su njeni sumještani. S nekima je od njih i u srodstvu. Javlja se pretpostavka

da su i zbog toga kazivači bili opušteni i pristali na sudjelovanje. Kako istraživačica i kazivači pripadaju istoj sredini, između njih se odvijala prirodna komunikacija. Studenti koji sudjeluju u zapisivanju u svojoj sredini izuzetno su vezani za istu – obiteljskom tradicijom, prijateljskim vezama, prisnom vezom s nekim područjem ili stvaralačkom znatiželjom za neko područje.⁵⁸ U ovome slučaju u pitanju je obiteljska tradicija, ali i stvaralačka znatiželja.

Profesor Stipe Botica u knjizi *Lijepa naša baština: književno-antropološke teme* piše o ulozi kazivača te o svome iskustvu u ulozi sveučilišnoga profesora koji je tijekom svoga rada poticao studente na terenski rad kako bi pronašli vlastitu mjesnu duhovnost, odnosno krenuli u potragu za korijenima svoje duhovnosti.⁵⁹ Prema Botici, uloga je studenata prepoznati kazivače i dati im da govore jer će oni tako iskazati svoju duševnost. Dobrim kazivačima naziva one koji su sve elemente tradicijske kulture primili i usvojili, one koji su srasli s tradicijskom kulturom mogu kazati. Oni i žale što sada ne postoje stari običaji unutar kojih se pjevalo, pričalo i izvodilo.⁶⁰

Izuzetno zanimljivim može se smatrati govor kazivača jer je u kratkome prikazu povijesti mjesta Sigetac navedeno kako je selo nastalo doseljavanjem hrvatskih (Prigorje, Hrvatsko zagorje i Posavina) i dviju mađarskih obitelji te se kod pojedinih kazivača u govoru mogu pronaći elementi kajkavskoga narječja. Transkripti su istraživača napisani onako kako su kazivači govorili (neke su konstrukcije rečenica prilagođene kako bi čitatelji mogli shvatiti što je kazivač htio reći). Velik je nedostatak transkripta to da ne prikazuje osjećaje, geste, mimiku, ton, intonaciju, ali istraživaču ostaje u sjećanju kako su se kazivači ponašali i osjećali pri razgovoru.

Razgovori su vođeni u prostorima u posjedu kazivača. Razgovor s Ivanom Salajem vođen je 21. svibnja 2017. u popodnevnom satima u kuhinji njegove kuće. Razgovor sa supružnicima Jerković vođen je 28. svibnja 2017. u popodnevnom satima u kuhinji njihove kuće. Prvo je vođen razgovor s Katom, a onda s Đurom. Razgovori sa supružnicima Mađar vođeni su u jutarnjim satima 29. svibnja 2017. u garaži njihove kuće. Razgovor je prvo vođen s Ljubom, a onda s Ivanom. Razgovor s Anom Kirin vođen je 30. svibnja 2017. u popodnevnom satima u kuhinji njene kuće. Razgovor s Tomom Šagudom vođen je u njegovome dvorištu 3. lipnja 2017. u popodnevnom satima.

Važno je naglasiti kako je zanimanje istraživačice bilo usmjereno na mladost sumještana obilježenu naporima i poteškoćama koje je nosio život na selu, ali i zanimljivim oblicima druženja.

Okvirna pitanja postavljena četvorici kazivača sljedeća su:

1. Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?
2. Koje su bile vaše obaveze u mladosti?
3. Kako ste uskladili posao i rad oko kuće i na polju sa svojim društvenim životom?
4. Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?
5. Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prošnja?
6. Je li postojalo u selu mjesto ili više njih na kojima su se okupljali mladi?
7. Jeste li išli na okupljanja izvan sela?

8. Koliko se život mladića razlikovao od života mladoga supruga?
9. Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?
10. Gdje ste služili vojni rok?

Ova se pitanja mogu podijeliti u četiri skupine. Prvu skupinu čine prva četiri pitanja koja se odnose na čimbenike koji su utjecali na mladost kazivača (obaveze – posao oko kuće i na polju, zaposlenje, roditelji). Drugu skupinu čine peto, šesto i sedmo pitanje i ona se odnose na društveni život kazivača u mladosti. Treću skupinu čine osmo i deveto pitanje koji ukazuju na položaj djevojki i mladića u mladosti, ali i razliku između slobodnog mladića i onoga koji se oženio. Posljednju skupinu čini zadnje, deseto pitanje koje usmjerava kazivača na iskaz o vojnome roku, što je bio neizostavan dio života sposobnoga i zdravoga mladića u vremenu kada su kazivači bili mladići.

Okvirna pitanja postavljena trima kazivačicama sljedeća su:

1. Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?
2. Koje su bile vaše obaveze u mladosti?
3. Kako ste uskladili kućanske poslove, poslove oko kuće i na polju sa svojim društvenim životom?
4. Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?
5. Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prošnja?
6. Je li postojalo u selu mjesto ili više njih na kojima su se okupljali mladi?
7. Jeste li išli na okupljanja izvan sela?
8. Koliko se život djevojke razlikovao od života mlade supruge?
9. Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?

Ova se pitanja mogu podijeliti u tri skupine. Prvu skupinu čine prva četiri pitanja koja se odnose na čimbenike koji su utjecali na mladosti kazivačica (obaveze – kućanski poslovi, poslovi oko kuće i na polju, roditelji). Drugu skupinu čine peto, šesto i sedmo pitanje i ona se odnose na društveni život kazivačica u mladosti. Treću skupinu čine osmo i deveto pitanje i ona ukazuju na položaj djevojki i mladića u mladosti, ali i razliku djevojke i mlade udane žene.

Kao što je već navedeno u radu, odgovori na pitanja vezana za udvaranja, prošnju i brak bili su suzdržaniji jer su vremena bila drugačija, mještani su bili siromašni i bilo je važno osigurati koliko-toliko bolju budućnost nego što je bila njihova prošlost. Razgovori su tekli opušteno, u nekima se našla i koja šala, a kazivači su u nekim trenucima bili veseliji (okupljanja mladih u selu i izvan sela), a u nekima zamišljeniji, posebice pri sjećanju na teške poljoprivredne poslove ili gubitak roditelja. Neka su pitanja sadržavala i spontana potpitanja koja su utjecala na daljnji tijek razgovora.

MLADOST KAZIVAČA

Mladost u mjestu odrastanja

Od sedmero kazivača koji su pomogli u oblikovanju ovoga rada, šestero je svoju mladost proživjelo u Sigecu dok je jedna kazivačica rođena u Tancu, naselju u općini Jasenovac na lijevoj obali rijeke Une čiji se stanovnici bave poljodjelstvom i stočarstvom.⁶¹

Kakva je bila vaša mladost u mjestu gdje ste ju proživjeli?

Đuro Jerković: *Moja mladost je bila teška. Ja sam ostao bez oca s petnejt godina. Nas je bilo petero, četiri brata i jedna sestra. Ja sam bio drugi po starosti. Morao sam othranjivati, i ja i brat i mama ostalu braću i sestru. I onda sam s petnejt godina išao u šumu radit. Bio sam drvosječa. Do vojske.*

Kata Jerković: *Bila je jako teška jer se moralo sve raditi, odmalena na ruke. Kopati, prati, za se sve privređivati. Bilo nas je četri sestre, tata i mama. Tata je radio u šumariji. Malo kad je bio kod kuće i sav teret je pal na mamu i na nas sve četri.*

Ana Kirin: *Kao djevojčica, a poslije i kao djevojka, čuvala sam krave u šumi, a sa mnom su bile i druge cure koje su čuvale svoje krave. Pjevale smo stare pjesme o livadama. Kada bi došle s paše ljeti, vidjele bi težake u polju. Znale smo da i nas čeka taj posao. Vukle smo se od lijenosti.*

Ivan Mađar: *Proveo sam svoju mladost u Sigecu. Bilo je svakako, nekad je bilo bolje, nekad lošije. Mogu reći da sam se do vojske dobro proveo. Bilo je veselja, druženja puno. Puno smo se družili, ne samo u Sigecu nego i okolo. Svud. Zabave su bile, veselili se. Nije bilo mržnje. Možda je, ali se nije iskazivalo, bilo je pod kontrolom. Svud sam dobro prošo.*

Ljuba Mađar: *Mladost sam provela u Tancu. Bilo je lijepo.*

Ivan Salaj: *Moja mladost nije bila baš sjajna. Ostao sam bez oca. Bio sam mlad. Sve poslove smo morali obavljati ja i mama. Imali smo krave, konje i moje. Sve je to ovisilo o meni. Poslije sam se zaposlio, ali bio je malo lakše.*

Tomo Šagud: *Bila je nikakva. Samo šumska pila i ruši rastove. Sa trinejt godina smo ja i Jerković prvi radili u šume tu, u Latinove šume.⁶² Voda do gležnja, a led, a mi opanke imamo. Pune cipele i opanki vode. I tak cijeli dan radimo – rušimo, režemo drva. I takva je bila moja mladost. I zaradil sam mirovinu u šume, u sječi. Dvadeset tri godine sam radil u šume. Na pili. I to sezonski radniki. Po zimi u šume, a po ljetu kosi sijeno. I to sve rukački. Dojdeš na ono jutro zemlje, veliko. Jaka trava polegla. Šta sad ti s kosom moreš napraviti. Teško kositi jutro cijeli dan. I tak nastavi sutradan. I tak smo hranili krave i konje i svinje.*

Iskazi su kazivača djelomično podudarni. Svi potječu iz skromnih obitelji, s više djece. Neki su rano ostali bez oca koji je bio glava kuće, te su se morali brinuti za ostatak svoje obitelji sa svojim majkama. Obavljali su i poljoprivredne poslove, samo kako bi opstali. Ženskoj je djeci bilo malo lakše ukoliko su imala stariju braću koja su onda obavljala teže poslove.

Treba primijetiti da su kazivačice s osmijehom odgovarale na postavljeno pitanje, javila

se i nostalgija jer su tada one ipak bile mlade, s mišljenjem da kada je čovjek mlad i zdrav, lakše podnosi poslove koje su pred njim, ali ima i veću volju za druženjem. Kod pojedinih je kazivača primijećeno kako govore s „knedom u grlu“ jer su se prisjetili što su sve prošli tijekom svoje mladosti kako bi preživjeli teške financijske prilike koje su proživljavale njihove obitelji. Tomo Šagud dao je veoma energičan iskaz što je bilo vidljivo po izrazu njegovog lica, pokretima ruku te povišenu tonu glasa. Tijekom svojega kazivanja kao da se dušom i tijelom vratio u vrijeme svoje mladosti. Iz iskaza Ivana Mađara i Ivana Salaja mogla se iščitati ozbiljnost i zamišljenost dok je iskaz Đure Jerkovića bio povišenoga, pomalo uznemirenoga tona, jer se prisjetio kako je s petnaest godina počeo raditi u šumi, a takav je posao zahtijevao veliku fizičku sposobnost i spremnost jer se radilo cijeli dan i u različitim vremenskim uvjetima.

OBAVEZE U MLADOSTI

Koje su bile vaše obaveze u mladosti?

Đuro Jerković: *Othranjivati mlađu braću i sestru. I to smo teško othranjivali. Imali smo malo zemlje, nismo imali nikakvih strojeva neg smo se služili stokom. Imali smo krave, s kravama smo orali nekoliko godina. Onda smo iza krava nabavili volove pa smo se onda volovima služili, orali, sijali, vozili i onda smo iza volova konjima.*

Kata Jerković: *Svaka je imala svoj zadatak. Najstarija je čuvala najmlađe i ranila, brinula se o njima. Jedna je pasla guske, jedna krave. Sve šta je koja mogla to je radila. Dizale smo se dosta rano jer smo morale iti na pašu s kravama, a ja sam najviše morala čuvati guske. Jer sam bila mlađa. Ja sam bila treća, a ove su starije morale čuvati krave, dizati se rano, iti u bašču. Preko podne smo malo odmarale, a popodne opet isto. Svaki dan puna obaveza i svaki dan isto.*

Ana Kirin: *Naučila sam se šivati i krojiti. Čak sam i komšinicama šivala haljine. Bila sam sposobna za sve. Čak sam i necala, našivavala, tkala, štrikala, eklala. Nekad se i prelo. Nije bilo konca za kupiti. Težak je život bio, ali meni nije bilo teško. Štrikala sam lajbeke.*

Ljuba Mađar: *Išla sam čuvati svinje i krave. Kopala sam. Tati sam pomagala oko sijena. Najviše sam bila na paši s kravama i svinjama. Nekad sam mamu mijenjala pa sam kuhala. Kopala sam na bašći. Mama i ja smo išle svake subote i srijede u Bosansku Dubicu. Mama bi tamo kupila guske i ja sam preko mosta morala prijeći iz Bosanske u Hrvatsku Dubicu. Na biciklu sam vozila tri sepeta, u svakoj po pet guski. Dva sepeta naprijed, jedan na paketsicu. Ranije bi se ustale, zaklale, očistile i mama je vozila u Zagreb i tamo je prodala i onda bi opet kupovala guske.*

Ivan Salaj: *Poljoprivredne radove je trebalo obaviti. Trebalo je usklađivati posao kod kuće s ovim poslom. Sijali smo kukuruz, pšenicu, zob, grašicu, djetelinu trećakinju, smiljku. Smiljku smo vršili za sjeme i to smo prodavali. U Subockoj je bila mašina i to se vršilo i poslije prodavalo u Novsku, Kutinu ili Sesvete. Nekad nismo sve ni prodali. Nosili smo u vrećama. Ja sam nosio oko 40 kilograma. Djetelina trećakinja je bila za ishranu konja. Smiljka je više bila za ishranu krava.*

Vršilo se u jesen. Ljeti smo spremali sijeno. Cijele godine smo imali obaveza. Imali smo devet jutara zemlje. Naučio sam sijati od susjeda. Konji, plug, nije bilo traktora. Oralo se s konjima, brnalo se, sijalo.

Tomo Šagud: Najviše obaveza su mi bili konji. Brat Đuka, on je sa svinjama, brat Štefa sa kravama, a ja sa konjima. Išli smo na pašu u Palčinjak.⁶³ To je bila naša livada. Išli smo popreko. Tam je bila gde je sad Martinovo, tu je bilo dva metra puta i pravac u šumu. Tu smo išli na pašu u Palčinjak i u Suš. Svaki dan smo išli, ujutro i popodne. Nisam ja bil sam. Bilo nas je tu više. Đuka Sinkovićov, Iva Martonov. Svatko je svoje čuval. Igrali smo se loptom. Krpena je bila. Tukli smo krpju. Bilo nam je dosta zanimljivo, al nam je i život bil težak. Moral si misliti šta ćeš pojesti, a nije bilo ni šta pojesti. Najviše kad je došlo ljeto, bilo je najviše šalate, graha i tak smo jeli. Nije bilo mesa, a svinja je bilo. Nemam pojma zašto nije bilo mesa. Šuma ih je bila puna. Moji roditelji nisu imali zemlje. Svega tri jutra zemlje. Po zime svinje morale ići kući, nisu mogle po snegu biti u šume. Nismo ih imali tamo čime raniti. Da smo imali zemlju, bio bi lijepi život. U šumu svinje, pastira ima. More imeti svinja. Samo kolji i jedi. Ali ovak nisu imali zemlje. Nije bilo kuruze. Nije bilo hrane pa ih je trebalo dopremiti doma. Prek tjedna smo radili u šume, a nedjeljom smo radili doma. Kad se radila kuruza, moral sam izostat iz šume. Uzel sam bolovanje kad se trebala okopat kuruza. Nisam išel u šumu. To nam je bil dosta velik problem. Nismo puno sijali, a tri dana kovanja kuruze. Cijeli se dan kopalo, to se nije pitalo šta sunce peče. Mi smo kopali od pozdravljenja do pozdravljenja, od mraka do mraka.

Kazivači su imali mnogo obaveza vezanih za poljoprivredu, od čuvanja krupne stoke do obrade zemlje, žetve i berbe kukuruza. Kazivačice su obavljale i kućanske poslove i obrađivale vrt. Svaki je član obitelji na selu imao svoj zadatak koji je izvršavao u obitelji. Ana Kirin s ponosom je govorila koje su bile njene obaveze i što je sve radila. Naučila je različite vještine izrade odjevnih predmeta, ali i ručnika, stolnjaka i tepiha, što je bila poželjna osobina mlade djevojke spremne za udaju. Đuro Jerković i Tomo Šagud kao da su s ogorčenjem govorili o svojim obavezama, što je i razumljivo. Đurino ogorčenje može se objasniti očevom smrću, koja je itekako promijenila život cijele obitelji: prehranjivanje djece u obitelji palo je na teret Đuri, njegovome bratu i njihovoj majci. Tomino je ogorčenje također objašnjivo jer je on najveći problem vidio u neposjedovanju zemlje, odnosno, njegova je obitelj imala malo zemlje, a nije bilo dovoljno hrane za stoku, posebice za svinje koje su bile u šumi veći dio godine, a zimi su se dopremale kući. Isto tako, primijećeno je Tomino čuđenje što, iako su uzgajali svinje, nisu jeli svinjsko meso. Pretpostavlja se da je obitelj prodavala svinje kako bi zaradila nešto novca, a u to vrijeme meso se i nije često jelo. Osim toga, u Tominu glasu kao da se nazirala žalost kada je govorio o tome kako bi život bio bolji da je obitelj imala više zemlje. Ljuba Mađar s osmijehom je govorila o odlascima s majkom u Bosansku Dubicu po guske koje je majka prodavala, a i Kata Jerković bila je zadužena za čuvanje gusaka. Čuvanje gusaka nije bio težak fizički posao, a ako je bilo više djevojaka koje su čuvale guske, onda je vrijeme brže prolazilo, u razgovoru i pjevanju. Kod Ivana Salaja primijećena je ozbiljnost, koja se može objasniti time što je Ivan kao mladić ostao bez oca te je na njega pao sav teret održavanja imanja, posebice pri sisanju kukuruza, smiljke i trećakinje.

USKLAĐIVANJE RAZLIČITIH POSLOVA S DRUŠTVENIM ŽIVOTOM

Kako ste uskladili posao i rad oko kuće i na polju sa svojim društvenim životom?

Đuro Jerković: *Sve se obavljalo teško, ali je bilo i društvenog života malo. Jer je bila velika zaposlenost, obaveze su bile velike. Sve se moralo pripremiti da se moglo zadržati na zabavu. Radilo se stalno. Mama je bila glavni gazda i nju se slušalo i pošto oca nije bilo. I nekako se izlazilo na kraj.*

Ivan Salaj: *Kad sam se zaposlio u Automotodruštvu Novska, radio sam po smjenama. Zaposlio sam se kao portir u carinskom skladištu. Smjene su mi bile 12, 24, 48. Uvijek sam gledao da veće poljoprivredne poslove obaviti kad sam bio slobodan, posebno kada se kosilo sijeno, okretalo i sušilo i bralo. Susjedi su isto pomagali, ali sam i ja njima. Nisam imao baš slobodnog vremena. Kada sam bio na poslu, mama je hranila stoku, a kada sam došao kući ili bio slobodan, onda sam ja preuzeo brigu za životinje.*

Ivan Mađar: *Bilo je svakako. Dođem kući, nema spavanja. Ajmo na poljoprivredu. Koliko sam put znao doći sa zabave. Dan je, a čača kaže: „Naspavao si se. Idemo.“ Onda se popikavam. Kad vidi da ne mogu ništa, onda me stera spavat. Ali večer dođe opet, Ivo nema mira. Bilo je osamnejt jutara zemlje za obrađivat, al sve je to bila klasična obrada. Nije bilo traktora. I rukama.*

Đuro Jerković i Ivan Salaj istaknuli su kako nisu imali previše slobodnoga vremena, s time da su vjerojatno mislili na radne dane tijekom tjedna. Povezuje ih to što su obojica u mladosti ostali bez oca te su zbog toga obavljali različite teže poljoprivredne poslove jer ih nitko drugi nije mogao obaviti osim njih. Dok su iskazi Đure Jerkovića i Ivana Salaja bili ozbiljnijega tona, Ivan Mađar s osmijehom je govorio kako je volio ići na zabave, ali nakon toga bi ga čekao posao kod kuće. Spomenuo je i oca koji bi ga pustio spavati kada bi vidio da je neispavan i da ne može raditi.

VAŽNOST RODITELJA U MLADOSTI

Kolika je bila uloga roditelja u vašoj mladosti?

Ana Kirin: *Moji su roditelji pružili onoliko koliko su mogli. Bavili su se poljoprivredom, a kako su imali krave, majka je prodavala sir, putar i vrhnje na pijaci u Novskoj. Tijekom cijeloga Drugog svjetskog rata od nje su često kupovali Nijemci. Donosila je kući njemačku robu i tkaninu. Ja sam se lijepo nosila.*

Đuro Jerković: *Dok je bio tata živ, onda su imali normalnu ulogu, oni su bili glavni vođe i gospodari. Međutim, kad sam ostao bez tate, onda je mama preuzela ulogu i ona je naređivala i raspoređivala sav posao.*

Kata Jerković: *Roditelji su imali ulogu na svemu, nad djecom. U ponašanju, odijevanju, poslu. A ne ko sad da ideš kud očeš, dojdeš kad očeš, radiš šta očeš. Oni su bili bitni za odrastanje svoje djece. I nije moglo premaknuti kod mame. Da bi to dijete nekud bilo, otišlo, došlo da ona nije znala gdje smo. Jer smo nas bile četiri ženske. Ženska djeca su se drugačija odnosila. Ali žensko si pa pazi, nisi muško. A danas je to svejedno. Strada i muško i žensko. Pa ja mislim da je i prije tak bilo, ali su stari ljudi imali da muško more sve, a žensko ne. Tak da su mame imale jako puno*

utjecaja na svoju djecu jer one nisu radile. Djeca su bila kod kuće i tak da se je to znalo kud ideš, šta radiš. I to je sve jednim dijelom bilo u redu. Nije bilo ni pijače, ni droge.

Ivan Mađar: Mati me više cijenila nego otac. Otac je samo gledao da njegova poljoprivreda napreduje. Mama nije bila takva. Podmetao sam svoja leđa da ne bi ona ispaštala, da bi joj bilo lakše. Pravila je sir, putar, vrhnje i u Novsku na plac nosila. Pješice se onda išlo. Nije bilo prijevoza. Nosio sam na leđima. A kad su mi kupili biciklin, ona ode pješice, a ja biciklom dovezem, odem, a ona kad dođe. Kad je bio neki svetak, nije da je on mene kritikovao, da je on rekao da ne smijem otić. Ali: „Ja neću sutra da ti meni ne budeš mogao. Mene to ne zanima!“

Ivan Salaj: Imali su veliku ulogu. Jedino šta nisu bili u mogućnosti poslati me u školu. Ostao sam kod kuće. Završio sam samo četiri razreda osnovne škole i dalje nisam išao. A ja sam imao volju da bi išao dalje. Ali nije se moglo. Nije bilo novaca. Bile su tu i dvije sestre. One su se udale. Brat se oženio, odvojio se, podijelili smo se. Tata je bio boležljiv, nije mogao raditi. Umro je 1975., ostao sam s mamom sam.

Tomo Šagud: Oboje su bili živi dok sam bil mlad. A jesu puno. A bež njih nisam mogal živeti. Oni su kuvali jesti, oni su možda mene budili idi na pašu, a oni su me usmjeravali. Ajde sim, ajde tam. Mati kuvala jesti. Otec je sve moral raditi, i kositi i ovo i ono. A poslje je bilo drugačije.

Roditelji su bili važan oslonac u mladosti kazivača, neki više, neki manje jer su neki i preminuli dok su kazivači bili mladi. U razgovoru s kazivačima, istraživačica je saznala kako je većina njih završila prva četiri razreda osnovne škole. Nisu mogli nastaviti školovanje. Škola je na selu bila osnovna institucija koja je prenosila pisanu kulturu. Škola je povezivala selo sa širim društvom. Pružala je mladima pismenost, različite navike i vještine, ali i širila higijenu.⁶⁴ Seljaci su često izražavali negodovanje zbog školovanja vlastite djece. Neki od razloga bili su sljedeći: u školu ne mogu ići sva njihova djeca, ženska djeca ne trebaju se školovati te financijsko stanje obitelji nije bilo dovoljno dobro da bi školovali djecu.⁶⁵ Većina je roditelja smatrala kako djeci nije potrebno obrazovanje već učenje poljoprivrednih poslova jer su djeca bila radna snaga koja je pomagala ostatku obitelji. Kazivači su prekinuli školovanje lošega financijskog stanja obitelji. Istaknuli su kako im je bilo žao što nisu mogli nastaviti školovanje, ali su zahvalni roditeljima na svemu što su im mogli pružiti.

Iz kazivanja Ane Kirin vidljiva je njena ljubav prema majci koja je donosila iz Novske njemačku robu i tkaninu koju je dobivala na tržnici, u zamjenu za vrhnje, sir i povrće. Seosko stanovništvo nije često nabavljalo njemačku robu i tkaninu. Od kazivača je jedino Kata Jerković povišenim tonom naglasila kako je postojala razlika u odnosu roditelja prema muškoj i ženskoj djeci što proizlazi iz činjenice da je Kata imala tri sestre i majka je posebno pazila na njih i njihovo ponašanje. Iz iskaza Ivana Mađara može se iščitati privrženost majci, dok je odnos s ocem bio pomalo hladan, otac se zapovjednički odnosio prema Ivanu. Đuro Jerković istaknuo je da je njegova majka bila glava obitelji nakon očeve smrti jer je ona gospodarila imanjem i određivala obaveze ostalim članovima obitelji. U glasu Ivana Salaja razaznala se tuga jer ga je postavljeno pitanje podsjetilo na to da mu je otac umro dok je Ivan imao 24 godine. Brat se

oženio, a sestre udale te su Ivan i njegova majka ostali sami i brinuli se za imanje. Tomo Šagud istaknuo je kako se bez roditelja nije moglo živjeti: oni su obavljali veće i teže poslove dok su one manje zahtjevne prepuštali djeci te su ih usmjeravali tko što treba i kako raditi.

Kako je dolazilo do braka?

Mladost je životno razdoblje u kojem dolazi do sklapanja braka, važnog trenutka u životu pojedinca i zajednice, preduvjeta za stjecanje i odgoj potomstva.⁶⁶ O ovakvome su važnom činu uglavnom odlučivali stariji članovi obitelji, a mladi se u većini slučajeva nisu poznavali.⁶⁷ Kada su se mladići ženili, bilo je važno odabrati djevojku iz dobrostojeće obitelji. To nepisano pravilo nije zaobišlo ni mlade Sigečane. Mnogo je njih odlazilo u Hrvatsko zagorje i tamo nalazilo djevojke kojima će se oženiti. Jedan je od kazivača u razgovoru rekao kako je svoju suprugu upoznao nakon nedjeljne mise u jednome zagorskom selu gdje je bio u posjetu rodbini, radi pronalaska buduće supruge. Svi su kazivači istaknuli kako udvaranja gotovo da i nije bilo, dok je danas ono česta pojava.

Kako je izgledalo udvaranje mladića djevojci i prošnja?

Đuro Jerković: *Udvaranja nije bilo kao što je sad. Išlo se prositi curu i dosta puta i na nepoznato. To se zvalo snuboki. Uzeo se stariji čovek i reklo se: ide se prosit tu i tu curu. Udvaranja nije bilo jer se dešavalo da se i ne pozna ta cura. I ona je pristala ili ne pristala. Najviše se išlo u druga mjesta, van sela jer je selo bilo siromašno. Išlo se u Zagorje najviše zbog imovine. To se zvalo erb, da se dobije krava, novac.*

Prošnja je gotovo neizostavan čin prije vjenčanja. Obavlja se i kada je postignut dogovor između dviju obitelji.⁶⁸ Jedna je od kazivačica opisala kako je njen budući suprug došao u prosidbu sa susjedom koji je imao rodbinu u okolici kazivačicina sela. Ona nije odmah pristala, nego je prvo s ocem provjerila kakvo je imanje potencijalnog supruga. Svidjelo joj se; prosac je ponovno došao, isprosio je te su se nakon nekog vremena zaručili i vjenčali. Zaruke su uglavnom zaseban čin kojim mladić i djevojka primanjem za ruke iskazuju odluku da stupe u brak.⁶⁹ Jedan od kazivača imao je suprugu koju je kao djevojku doveo iz Hrvatskoga zagorja. Međutim, osjećala se suzdržanost tijekom razgovora o ovoj temi te istraživačica nije ustrajala na tome da kazivači govore o osobnom iskustvu.

Kata Jerković: *Udvaranja nije bilo. Prosidbe je bilo. Čak su se i roditelji dogovorili, bez dečka i cure. Oni su se dogovorili da bi oni u dobre familije i onda su oni došli u prošnju. Isprosili su curu i dečka da se ovi skoro nisu poznavali i zaljubili. Tak da je to sasma bilo drukčije neg danas. Više je u Sigecu bilo iz udaljenijih mjesta nego domaće, a domaće su išle u okolna sela. Dosta ih je bilo iz Zagorja. Jer su one dobivale miraz pošto su u Sigecu dečki bili sirotinja, dečki su siromaki, a puno ih je bilo u kuće. Tak da su oni išli u Zagorje i tam su si našli cure, dobili miraz. Kupili su si kućicu ili zemlju. Novci su se dobivali kao miraz, u vrijednosti dva jutra zemlje ili nešto namještaja i krava da se moglo živeti. U Sigecu je većina bila iz Zagorja porijeklom, doseljeniki. I*

onda su svaki imali svoje familije. I tak su išli kod svojih familija, susjeda i đe su bile cure, tamo su preporučili dečku: ja imam tamjednu curu, i bogata je i dobit ćeš miraz. Idemo mi tam. Ti ćeš nju vidjeti. Ako ti se bude sviđala, dobro, ako ne nikomu ništa. Većinom su se svi oženili.

U istraživanju nije sudjelovala niti jedna kazivačica iz Hrvatskoga zagorja koja se udala za Sigečana kako bi opisala kako je upoznala svoga budućega supruga. Postavlja se i pitanje bi li kazivačica htjela govoriti o tome jer su u to vrijeme brakovi bili dogovoreni, a mladić je uz djevojku dobivao i miraz. Jedan je kazivač izjavio kako su se za djevojke koje su bile „falične“⁷⁰ nudili i veliki mirazi jer takve djevojke nisu imale mnogo prosaca. Đuro i Kata Jerković istaknuli su kako udvaranja nije bilo, barem ne u današnjem smislu. Oboje su zabrinuto i tužno naglasili kako su sigečanski mladići bili siromašni te kako su dobrom ženidbom htjeli popraviti financijsko stanje obitelji. Pri kazivanju o odlasku sigečanskih mladića u Hrvatsko zagorje Kata Jerković povisila je ton, radila pokrete rukama te vrlo dinamično izgovarala pojedine rečenice, kao da se vratila u ono vrijeme i kao da sudjeluje u dogovaranju braka.

OKUPLJANJA MLADIH U SELU

Okupljanja mladeži bilo je i za vrijeme nekih seoskih poslova, ali i u slobodno vrijeme. Okupljanja vezana za posao bila su najčešće ljeti, u jesen i zimi. Krajem lipnja i početkom srpnja odvijao se jedan od najtežih seoskih poslova – žetva.⁷¹ Domaćini kod kojih se obavljala žetva i vršidba pozvali su susjede i rodbinu koja im je pomagala.⁷² Isti su sudjelovali i u listopadu, kada se odvijala berba kukuruza i perušanje.⁷³ Uz pjesmu i piće raslo je raspoloženje radnika i vrijeme je brže prolazilo. U hladnim zimskim večerima odvijalo se čijanje perja. Čijalo se gušćje perje od desetak i više gusaka zaklanih tijekom godine. U pomoć domaćici dolazile su žene i djevojke iz susjedstva te čijale perje uz šalu, razgovor i pokoju pjesmu.⁷⁴

Je li postojalo u selu mjesto ili više njih gdje su se okupljali mladi?

Ana Kirin: *Nakon posla, očistio se prostor, i onda su došli svirači. Pa se pjevalo i plesalo drmeš, polku, valcer. Znalo se i kartati, bela najviše, šuster. Najviše su se muškarci kartali, al zna-la sam se i ja kartati. Ako sam pobedila, onda sam voljela kartat, al ak nisam pobedila, on da sam se naljutila i rekla: „Neću se više kartati!“. Parovi u beli su bili i mješoviti.*

Slobodno je vrijeme na selu bilo usmjereno na opće, lokalne i obiteljske svetkovine, ali i sezonsku i dnevnu dokolicu određenu vegetacijskim ciklusima i vrstama proizvodnje, tradicijom i iskustvom nastalom na radu i odmoru.⁷⁵ Sigečani i Sigečanke svoje su slobodno vrijeme provodili na nedjeljnim zabavama u Sigeću, koje su prvo bile u privatnim kućama, a kasnije u društvenome domu. U blizini doma bila je i kuglana gdje su se mladići i muškarci kuglali. U Tancu su stanovnici slobodno vrijeme provodili u gostionici u selu te na nedjeljnim zabavama u društvenome domu.

Tomo Šagud: *Bilo nam je okupljanje tu gore. Nema ote kuće. Iza Franje Javorića je bila tu kuća. To je bila kuća Ive Jenkova. Ne znam kak se pravo preziva. To je bila Dašina i Jerkovićeve porodice. Dok je on bio živ nismo, onda kad je on prešao, onda je kuća ostala pusta. Pa smo mi išli u tu kuću svirati. I tu se zabave održavale. Tu su bile dvije male prostorije, tu smo mi svirali i tak se održavala zabava. Tu su došle cure igrati. Svirao sam bas. Bio je Drago Novoselov, moj brat Đuka i ja, Joža Javorić. To je bilo naše prvo mlado društvo. Đuka je svirao beglajt. Imali smo mi i pojačalo. Kad je Lojza s nama svirao, imali smo pojačalo i mikrofone. Kupio sam bas u Lipovljanima. Jedno društvo se u Lipovljanima raspalo i imali su viška bas i tak ja kupio bas. Samostalno sam naučio svirati. Drmeš ili kakvo kolo se plesalo.*

Kazivač Tomo Šagud izrecitirao je po stih dviju starih pjesama iz svoje mladosti: *Dolinom se šetala djevojčica mlada, rozo cvijeće birala, plakala od jada! i Aj šta će mi život na ovome svetu, kad ja moram umreti u najljepšem cvetu!*

Kata Jerković: *Zabave su bile u kući. To su bile stare kuće s dvije prostorije. I tu smo samo mogli ići mi mladi, a inače su išle i mame i bake. Onda kada se napravio dom, onda su išli i roditelji. A ovdje su išli mladi jer nije bilo mjesta za ples. Naplaćivao se ulaz na zabavu i trebalo je platiti svirce i da su imali za pijaču. Pilo se domaće vino i rakija i čista voda. Soka nije bilo. Za naše vrijeme nisu pile cure. Vraćali smo se poslije pola noći. Nije se ostajalo do jutro. Svirali su bili naši iz sela: Lojza Hrastović violina, Franja Javorić beglajt, Đuka Šagud beglajt i Tomo Šagud bas. Svi su bili samouki.*

Ivan Mađar: *U školi se organizirale zabave, ali i u domu. Kad je bila prilika, uspjeli dobiti svirače, skupimo se, nabavimo pijaču i ajmo. Odneseo plakate okolo i evo zabave. Pratili smo da nema u blizini zabave. Bilo je i iz Stare Subocke, Nove Subocke, Kraljeve, Posavine. Samo šta su bili i stariji koji su dolazili na zabave. Bili su i odrasli ljudi s ženama. Društvo se miješalo. Popiju si, popričaju, zapjevaju, plešu i to je to. Prvo je bilo žensko-žensko pa se poslije raspoređivalo. Bila su i kola koja su vodili pjevači.*

Ivan Salaj: *Okupljali su se kod škole i kod vatrogasnog doma. Okupljali su se stari i mladi, igrala se odbojka. Napravljena je i kuglana. Ljudi su međusobno razgovarali. I cure i dečki, svi stari i mladi. Nedjeljom se to uglavnom okupljalo. U igranju odbojke su uglavnom igrali dečki. Djevojke su više gledale. Kuglanje se igralo po ekipama. Po 3-4 člana u ekipi. Znali su se kladiti tko će pobijediti. Ja se nisam kladio. Bilo je ljudi koji su se voljeli kladiti, za neko piće. Bili su neki likeri. Nedjeljom ljudi nisu išli raditi, jedino ako je sijeno bilo. Dolazili su i ljudi iz Plesma, Subocke na kuglanje. Zabave su bile u društvenom domu. Svirali su bili naši, sigičanski. Harmoniku Javorić Joža, violinu Alojz Hrastović, bugariju Đuka Hrastović, bas je svirao Javorić Franja, bas Tomo Šagud, beglajt Đuka Šagud. Dala im se neka novčana naknada od prodanih ulaznica. Od pića se mogla kupiti rakija, vino, čak i neki sokovi.*

Ljuba Mađar (rodom iz Tanca): *Postojao je dom, ali i gostiona. Nedjeljom popodne se najviše skupljalo. A u domu je znalo biti kad je bio svetak, a inače u gostioni. Gostiona se nalazila usred sela, kod Braičića, prema Hrvatskoj Dubici. Svirali su bili iz sela: Antun Braičić bas, Nikola Turčić gitaru, Antun Braičić gitaru, Milan Braičić tamburicu. Skupljale se prvo cure s početka i*

kraja sela. Uhvatile smo se u kolo i pjevale, dok dečki dođu i svirači. Onda su znali doći dečki i iz Bačina. Ruke su bile na leđima u kolu. Kolo je vodio vođa, jedan muški i on ti vodi kroz cijelo selo. I onda ide cijela linija i onda kad se ponovo vratimo pred gostionu, onda se spoji kolo. Ja sam znala tatu zafrkavati da ću mu kupiti pivo kako bismo ostali duže na zabavi. Uglavnom sam išla s tetom i tatom na zabavu, mama nije baš išla.

Kazivačica Ljuba Mađar nije se mogla odmah sjetiti stihova koji su se pjevali, ali je nedugo nakon provedenoga razgovora zapisala na papir koji je dala te izazvala oduševljenje i sreću istraživačice jer je dobila uvid u to kako se pjevalo u pounjskome području, koje je od Sigeca udaljeno dvadesetak kilometara. I sama je kazivačica bila sretna što se sjetila stihova, a to upućuje na to koliko je voljela odlaziti na zabave na kojima se družila sa svojim vršnjakinjama. Zanimljivo je što je jedino ona od svih kazivača navela velik broj stihova, ali je ona i najdetaljnije opisala kako se u Tancu plesalo kolo te kako se išlo po cijelome selu u obliku linije, a tek se pred gostionicom kolo ponovno spojilo. Stihovi su sljedeći:

*Rasti, rasti moj zeleni bore/ da se penješ gor u vrhove.
Da vidim šta moj dragi radi,/ dal pije ili drugu ljubi.
Ako pije, nek se ne napije./ Ako ljubi, nek se ne zaljubi./
Svatovi smo, ne znamo čiji smo./ Čiji bili, rakije bi pili.
Diko moja, koja je kuća tvoja?/ Ona bijela, visokih pendžera.
Kuća moja, bagremove grede./ Sve sam prodo, prodat ću i tebe.
Alaj volim diko oči tvoje,/ još da su ti garave ko moje.
Dikino mi oko ne da mira,/ već u moje bolno srce dira.
U mog dike, u mojeg dragana,/ crne oči, kosa brenovana.
Da si diko ti pameti moje,/ ne bi selo znalo za nas dvoje.
Udala bi se, al nemam godina,/ daj mi godina pozajmi.
Volim diku, dika voli mene,/ sam ako nas ne zavade žene.
Diko moja, šećeru i medu,/ ne daj da te pijana dovedu.
Moj se dragi po livadi šeće,/ zove mene da beremo cvijeće.
Mene mama rodila u petak,/ pa sam svakoj ljubavi početak.
Ja malena, suknja mi šarena,/ svaka šara tri bečara vara.
Bečaruša kad bi moja bila,/ moja bi se želja ispunila.
Ja sam mala, u licu garava,/ pa me bijela lola zavoljela.*

Glazba i ples imali su značajnu ulogu u životu ljudi na selu. Izraz su ljudske potrebe za rekreacijom, igrom i razonodom. Osim toga, zadovoljavaju psihološke, društvene i kulturne potrebe. U kolima su većinom sudjelovali mladići i djevojke zreli za sklapanje braka.⁷⁶ Plesanje u kolu karakteriziraju dinamičnost i pjesma. Kolo započinje plesom, uz pratnju svirača. Svirači stanu sa svirkom, pjevači otpjevaju stih, ples prelazi u šetnju, a nakon stiha, ponovno se javlja dinamičnost.⁷⁷ Većina stihova koji su se pjevali, bili su šaljive naravi; često se tako moglo nekome obratiti, narugati se nečemu ili komentirati nedavni događaj. Pjevanjem pjesama koje pripadaju

tradicipi pojedinac postaje sudionikom izvedbenog čina i tako potvrđuje pripadnost određenoj zajednici.⁷⁸ Svirači su dobivali novčanu naknadu. To im je bio dodatni posao; nije se moglo živjeti samo od sviranja. Svirači su glazbu promatrali kao unutarnji nagon i zadovoljstvo.⁷⁹

Kazivači su vrlo raspoloženo govorili o okupljanjima mladih. Oni stariji govorili su o zabavama koje su se održavale u privatnim kućama u kojima nije bilo mnogo mjesta, dok su mlađi kazivači odlazili na zabave u društveni dom. Tomo Šagud i Kata Jerković naveli su i svirače koji su svirali na zabavama, a u oba iskaza vidljiva je razlika u imenima svirača. Naime, Tomo je rođen 1938, a Kata 1945. godine, stoga nisu u isto vrijeme proživljavali mladost niti su se svi navedeni svirači bavili sviranjem i u vrijeme Tomine i u vrijeme Katine mladosti. Jedino je Ivan Salaj naveo igranje odbojke kao oblik druženja mladih u Sigecu. Pretpostavlja se da je to zato što je on u ovome istraživanju najmlađi kazivač te da nije bilo igranja odbojke u mjestu prije Ivanove mladosti.

Svi su kazivači opušteno i nasmijano govorili o oblicima druženja mladih u njihovim selima. Kazivač Tomo Šagud je s osmijehom izrecitirao stihove kojih se sjetio. Posebice je zanimljiv iskaz Ane Kirin koja je navela kako se voljela kartati, što pretpostavljam da nije bila česta pojava u to vrijeme. Zabave su bile od izuzetne važnosti za mlade, ali i starije mještane jer su predstavljale odmak od svakodnevnih poslova i briga.

OKUPLJANJA IZVAN SELA

Mladež je odlazila i na zabave izvan sela, uglavnom u susjedna sela. Neki su odlazili i dalje. Međutim, mladež je odlazila i na svete mise, posebice kada su bili kirvaji ili kramovi. Misa je bila okupljaliste cijele seoske zajednice, ali i onih iz susjednih sela, što je ukazivalo na zajedništvo i pripadnost.⁸⁰

Jeste li išli na okupljanja izvan sela?

Ana Kirin: *Mi nismo išli. Nije bilo auta, niti bicikla nije bilo. Nije ni cesta bilo. Išli su muškarci u Plesmo i Kraljevu, ali pješke. Preko šume i dole preko šume. Mi ženske nismo išle. Nije bilo tak putovati. Svake godine smo išli u Jasenovac na Veliku Gospu. U 8 sati smo krenuli z doma pješke. Nije bilo bicikla nekad. Onda smo imali stazu. Pa na Krndiju⁸¹ i preko Krndije, pa u Jasenovac na prugu. I preko pruge smo prešli i onda smo došli pravo u središte đe je crkva bila. To je bilo kao proštenje, ko i sad na Bistre, ali ne u tolikom broju. Onda smo bili tamo do 3, 4 sata i onda smo išli kući. Znali smo i pjevati. I bilo nas je. A danas i da oćeš, nemaš s kim.*

Ivan Mađar: *Nakon što sam došao iz vojske, odmah sam bio u Garešničkom Brestovcu, Zdenčacu, Palešniku, Pašijanima, Hrastovcu. Zavisilo je od mjesta i mentaliteta ljudi. Što se tiče veselja, veselje je bilo skoro podjednako. Ali ja kad sam ko stranac došao, preko kolega. Meni su svi odma u društvo prihvatili, i cure i dečki odmah. I ti si naš gost. Kad je bila tučnjava u Zdenčacu, Ličani su bili, jedan stariji čovjek mi prišao i rekao: „Ti se samo nemoj miješat. Oni sutra budu*

skupa opet. Potuku se i sutra piju zajedno. Pusti ih.“ Bio sam prihvaćen svud jer sam bio društven. Svi su me volili. Kad smo išli kuć, dvojica su čekali mene da idemo zajedno kući. Iz tih sela su došli kod mene. Oni nisu bili kod mene dugo, samo dva dana.

Ivan Salaj: Išli smo u Staru i Novu Subocku, Brestaču, Kozarice, Stari Grabovac pa sve do Borovca. Na ovu stranu Plesmo, Krapje, Drenov Bok, Puska, Višnjica, Jasenovac, Piljenice, Lipovljani, Krivaj, Međurić. Najviše sam išao s Ivicom Perešinom. Nekad smo znali ići i grupno, po pet, šest. A to smo najviše išli u Pusku pješice. Nismo onda još imali bicikle. Kad smo išli u Međurić, onda smo već imali bicikle. Zabave su se najviše održavale subotom. Ali i kad je bio svetak.. U Kozaricama je na Sisvete bila zabava. U Krapju je bilo Antunovo, u Puskoj Sveti Ivo, Drenov Bok Miholje. Subocka Blaževo. U Subockoj na Blaževo je bila velika zabava. Voljeli smo jako plesati. To nije moglo biti plesa da mi nismo išli plesati.

Ana Kirin istaknula je pomalo uznemireno kako djevojke nisu odlazile na zabave izvan sela zbog nedostatka prijevoza, ali pretpostavlja se da nisu smjele ići zbog roditeljske zabrane (ipak se radi o kraju četrdesetih godina). Od svih je kazivača jedino ona navela i odlazak na blagdan Velike Gospe, i to pješice što je zahtijevalo dugotrajno hodanje jer nije bilo nikakvoga prijevoza. Međutim, u glasu joj se razaznala i nostalgija jer je istaknula kako danas da netko hoće ići pješice do Jasenovca, ne bi išao jer nema s kime. Ivan Mađar je nakon povratka kući s odsluženja vojnoga roka otišao u posjet kolegama iz vojske i istaknuo kako se sa sjetom sjeća tih dana. Odlazili su zajedno na zabave i mnogo se s njima družio. S veseljem je rekao kako su ga svi voljeli jer je bio poprilično društven. Kada je govorio o tučnjavi, uozbiljio se i pokretima ruku pokazao kako su mu rekli neka se ne miješa u tučnjavu zato što ništa nije skrivio, a i zato što će se ti koji su se potukli sutradan ponovno družiti. Ivan Salaj veselije je govorio o odlascima na zabave izvan sela. On je više od ostalih kazivača odlazio na zabave u druga mjesta, uglavnom pješice što je zahtijevalo dugotrajno pješčenje jer su neka od navedenih sela udaljena od Sigeca više od deset kilometara.

SLUŽENJE VOJNOGA ROKA

Nekada je sposobnost za vojsku značila sposobnost za život, ulazak u društvo odraslih. Ukoliko se pokazalo kako je mladić nesposoban za vojsku, to je uvelike utjecalo na ugled obitelji iz koje mladić potječe.⁸² Kazivači su služili vojni rok u Jugoslavenskoj narodnoj armiji. Komunistička partija imala je veliku ulogu u izgradnji oružanih snaga te je zbog toga JNA postala jedna od glavnih odrednica ideološko-političke indoktrinacije mladih generacija. U JNA su se potiskivala nacionalna obilježja i identitet. Time se nastojala ojačati ravnopravnost naroda i narodnosti u Jugoslaviji⁸³, iako je praksa bila drugačija što je bilo vidljivo u sastavu časničkoga zbora. Naime, Srbi su činili 63,2% časničkoga kadra JNA, a Hrvati svega 12,6%.⁸⁴ Vojnik je bio kategorija koja se u JNA nalazila po sili zakona (odsluženje zakonom određene obaveze) te je bio osnovni i najmasovniji činitelj te vojne organizacije. Tijekom služenja vojnoga roka moglo se na-

predovati u vojnim činovima – razvodnik, desetar i mlađi vodnik, a nakon završenih određenih tečajeva moglo se zapovijedati odjelima.⁸⁵

Gdje ste služili vojni rok?

Tomo Šagud: U Štipu, u Makedoniji. 25. rujna 1958. sam otišao u vojsku. Dvije godine sam bio. Nije bilo baš lepo. Tam je puno vrućije nego kod nas. Tamo sam rasti smokve, ljubenice i povrće. Preko noći je dosta hladno, a po danu 40. Ja sam bio šef konjušnice. Ja sam vodio brigu za zob, za seno. Koji je konj pil. Ja sam imao dvajest osam konja u konjušnici. Bio sam odgovoran za konje. Vojska je spala ujutro u pet, a ja sam se dizao jedan sat ranije nego oni. Ja sam morao ići jedan sat prije u konjušnicu, onda vojska dođe početkati i česati. A ja sam nadgledao. Ja sam im morao dati za zob. To je bilo ujutro prije doručka. Onda se išlo na fiskulturu. Mlatiš s rukama, legneš i digneš. Nije sve to bilo teško, ali smo morali biti goli do pojasa. A bilo je i zima, U letu je bilo dobro, al u zime je bilo malo zima. Četrsto metara bio krug. To smo morali pretrčati, preko daske se prebacivati, ispod žice ići. To je bila fiskultura ujutro. Onda doručak, kava, šnita kruva. I ajd na zanimanje. Ja sam bio kod topa. Ja sam bio punjač. Kad se top dotural, lapeti se raširuju, i spreman je za pucanje. Mora se znati, kada zada komandir daljinu i smer, i ti moraš naštimati jedan sat kak ti naštimaš. Onda komandir dođe provjeriti kak sam ja zauzeo. Najlošije je bilo kad smo išli doma pa trebaš ti taj top gurati i lafete. Dva su silila lafete. Imaju dvije ručke, a svi ostali guraju i idemo doma. To smo gurali u breg. Tu si morao upreti. A top je hiljadu četrsto bio. Treba to gurati. Meni se nikad baš nije išlo spat. Išli smo iza ručka spat. Ako je bilo smeća u krugu, onda smo najprije krug počistili. Imali smo metle i šiblje, i pomeli krug i išli spat. Samo dva sata spavanja. Bio je Ivan Kebrov. Bio sam s njim u vojske. Al nema to veze ko je tam bio. Mi smo svi bili isti. Onaj je bio iz Makedonije, onaj iz Crne Gore. Nema tu svađe. Tu se ne smeš nikom ni posprdati. Nek te prijavi, ideš odma ribat podove. Zima je bila jako. Ja sam neke stepenice morao ribati sa krpom, vodom. Onaj tko nije štetao izvršiti izvršenje, onda je išao po kazne. Vojska sva uveče spi, a on mora ribati. Bio je i pozornik koji je to nadgledao. Dvije godine si odsutan od doma. Išao sam doma. Dobil sam slobodno osamnejest dana, u cjelini. Prvu godinu sam imao, a drugu godinu sam dobio odsustvo. To obavezno svaki vojnik mora dobiti. A ja sam dobio, taj put, taj put kad sam bio doma na odsustvu, moj otac je umro. Onda sam došao i radi sprovoda i imao sam odsustvo.

Ivan Mađar: Došlo je vrijeme da idem u vojsku. Išao sam u vojsku s 19 godina. Sa 20 sam se vratio kući. Osamnaest mjeseci sam bio vojnik. U Prilepu u Makedoniji. Sa mnom je bio iz Rajića Rudelić Mato. Bili smo u istom krugu, ali ne u istoj jedinici. Bilo je u Tetovu i Kičevu iz Stare Subocke. Gdje te zapadne tu ideš.; Sloveniju, Crnu Goru, Srbiju... takav je to bio raspored. Hrvati su išli izvan Hrvatske. Ja sam bio u specijalnoj jedinici, oklopni puk, koja je trebala biti blizu granice. Mi smo bili bliže grčkoj granici.. Ja sam bio u pratećoj tenkovoju jedinici. Mi smo pratili tenkove, ali sam bio i u izviđačkoj jedinici. Meni se sviđjelo. Bio sam društven. Tko god bio, svi su me volili. Slovenci pogotovo. Meni je moj komandant rekao da kako to otkad je on tu, da sam ja jedini Hrvat koji se sa Slovencima tako nađe u društvu. Oni su mene prihvatili mada je bilo iz svih mjesta Slovenije. Nismo svi bili u istoj jedinici, ali smo bili u istome krugu. 1250 u jednom

krugu, to je kao brigada. Moj prvi komandir je bio Slovenac. Znao sam i pjevat slovenske pjesme. Znao sam i govorit. Bilo je i Rumunja, iz Negotinske krajine. To je na granici Srbije i Bugarske, uz Dunav. Svašta sam prošao u vojsci. U vojsci sam igrao šah. Imali smo i čitaonicu, većina knjiga su bile bajke, ljubavne priče i ratne. Čitao sam u početku. Nisam volio čitati ljubavne. Znali smo sjediti uz jezero i promatrati ljude oko nas. Nismo smjeli razgovarati s civilima. Civili su u naš krug dolazili kada je bio državni praznik, primjerice Dan armije, Prvi maj. Bavili smo se i sportom, odbojkom i nogometom. Tko je šta htio, ali kartanje je bilo zabranjeno. Išli smo na teren. Prošli smo Makedoniju uzduž i popreko. Imali smo obučne vježbe na kojima je bilo puno vojske. To je bilo na jednom polju blizu Skoplja. Sudjelovali su i avioni i tenkovi, sva kopnena i zračna vojska. Vježba je trajala 22 dana. I tu je bilo svega, i veselja i tuge. Nije vojska bila kao sad. Sad je drukčije. Tad je vladala disciplina. Prati te koliko si brz kod ustajanja, izaći van na vježbu. Tjelovježba je bila obavezna. Svako jutro prije doručka. Onda se išlo u spavaonu praviti krevet. Doručak i s doručka, uzeti alat i na zanimanje. Nitko me nije prozivao za ništa. Bio sam otvoren, i sve su me starješine volile. Prema svima sam bio otvoren. Nisam imao nikakvog straha. Komandant me volio, glavni komandant, oklopnoga puka, iz Požege, Nikola Mandić. Upoznao sam se s njim nakon tri mjeseca u vojsci. Ne može biti svaki dan isto. Znalo je biti i zavrzlama i nepravdi. Kako se postaviš, tako prođeš. Dvapat sam bio na dopustu. Imao sam nagradnu, po zasluži. Pratio se svačiji rad. Znali su prigovarati ovi koji su imali više škole: Kak ovi seljaci mogu dobiti nagradno, a mi ne možemo. Onda im se reklo da oni trebaju triput više nego oni, a oni kakvi god jesu, nemaju visoku stručnu spremu, ali su imali svoje zalaganje i zaslužili su. Ja sam od komandanta brigade dobio deset dana. To je pročitano na Dan armije, 22. studenog. Ja sam trebao koristiti nagradno odsustvo, ali sam htio za Božić. Onda su rekli da nema novaca i nisam otišao. Razgovarao sam s komandantom koji je malo prije toga bio odsutan. Nisam bio toliko podoban. Vjernik sam. A nisam bio u Partiji unutar vojske. Kad je komadant došao, pitao me zašto nisam otišao kući za Božić. Onda je zvao u štab pa je naredio da se nađe novac za put i hranu. Komandant mi dao sedam dana, drugi komandir tri dana, i četiri dana puta. Putovao sam vlakom. Kao vojnik nisam imao pravo voziti se avionom iako je bila direktna linija Skoplje-Zagreb. Onda sam drugi put za Uskrs išao. Na vježbama je bilo dosta teško i naporno. Preko ljeta, vrućine, a ne smiješ se raskomotiti. Bilo je opasno tamo gdje su bili Albanci. Nisu trpjeli vojnike. Makedonci su bili jako dobri i susretljivi. Mi smo bili u jedinici u kojoj se mržnja nije smjela vidjeti. Nekoga uvrijediš na nacionalnoj osnovi, završiš u zatvoru.

Ivan Salaj: Vojni rok sam služio u Pirotu u Srbiji. U Pirotu sam bio dva mjeseca. Onda smo iz Pirota otišli u potkomandu u Niš. U Nišu smo bili pet mjeseci. Potkomanda je da se vraćaš ondje gdje si bio prije. Tamo je bio tečaj za desetare. Oni koji nisu bili za desetare su išli u potkomandu. Nas deset je otišlo u Niš, a deset u Kruševac. Kad je obuka završila, onda smo se vratili u Pirot. Onda smo išli na odsustvo. Išli smo na četrnaest dana. Onda smo se nazad vratili u Pirot i dobili smo opet prekomandu u Kosovsku Mitrovicu. Tamo sam ostao do kraja vojnog roka. Trajao je osamnaest mjeseci. Još sam jedanput bio kod kuće. Dobio sam nagradno odsustvo, deset dana. Dobio sam zbog urednosti slaganja odijela i kreveta. Ljudi je bilo odsvud. U Pirotu je bila velika

disciplina. Ujutro brzo ustajanje, fiskaultura, gol do pasa, triput oko kasarne, oblačenje, doručak. Nakon doručka na zanimanje. Nakon zanimanja je bio ručak, u 13 sati. Od 14 do 16 je bio dnevni odmor. Išao si spavati ili šta si već htio. Popodne je opet bila obuka, postrojavanje. Obuku smo imali dva sata. Ako smo imali pješačku obuku, trebali smo kopati rovove i slično. U Kosovskoj Mitrovici sam davao stražu, osam dana smo čuvali magacine. To je naoružanje, odjeća, žito, brašno, šećer, sol. Jedna osoba je držala stražu po dva sata. Na vojnom roku nije bilo iz okolice, samo jedan iz Drenov Boka. Ja sam bio dobar s nekim Slovencom, pa jednog iz Donjeg Miholjca. Bilo je ljudi iz svih republika. Albanci su bili grupirani, ali mladići ostalih narodnosti su se međusobno družili i nije bilo sukoba.

Tomo Šagud i Ivan Mađar služili su vojni rok u Makedoniji, ali u različitim mjestima dok je Ivan Salaj služio vojni rok u Srbiji. Kazivači vrlo detaljno opisali svoje doživljaje iz vojske, posebice Ivan Mađar. S osmijehom je govorio kako je bio dobar sa svojim komandrom i slovenskim kolegama. Tomo Šagud bio je ozbiljan kada je govorio koje je bilo njegovo zanimanje i kako je bilo fizički zahtjevno gurati top. Jedino je Ivan Mađar naveo kako se u vojsci slobodno vrijeme moglo provoditi čitanjem i igranjem šaha. Sva su trojica s ozbiljnošću istaknula kako je u vojsci vladala disciplina te da je bilo zabranjeno bilo kakvo vrijeđanje. Među vojnicima trebala je vladati jednakost i međusobno poštovanje.

RAZLIKOVANJE ŽIVOTA DJEVOJKE OD ŽIVOTA MLADE UDANE ŽENE I RAZLIKOVANJE ŽIVOTA MLADIĆA OD ŽIVOTA MLADOGA OŽENJENOG MUŠKARCA

Život mlade djevojke itekako se razlikovao od života mlade udane žene. Žena je udajom dolazila u drugu kuću gdje se morala prilagoditi svim zahtjevima ukućana. Nekada se mlada snaha smatrala strancem u muževoj kući; često nije ni sjedala za stol već je stajala i posluživala. Samostalno je obavljala sve kućanske poslove: kuhanje, pečenje kruha, spremanje, pređenje, tkanje, krpanje, pranje rublja. Brinula se o manjim životinjama, obrađivala vrt te odlazila na polje.⁸⁶ Mladić je lagodnije živio prije ženidbe; nije imao toliko obaveza. Sklapanjem braka, mladić postaje obavezan uzdržavati ženu i djecu.

Koliko se život djevojke razlikovao od života mlade supruge?

Ana Kirin: *Kad se uda, već je to drukčije. Sve smo rukački radili. Livade smo kosili. Imali po 7-8 kosaca. I ja š njima. Znala sam kositi kao i oni. I u kiriju sam išla, klade sam dizala. Kako bismo kuću gradili. Bilo je teže nego kad sam bila djevojka. Tad sam imala manje posla.*

Kata Jerković: *Puno se razlikovao. Dok si mlada bila, kod mame i tate. Oni su te u nekom pogledu zaštitili. A kad si se udala, ti si bila odma maltene ko rob. Prvo moraš poštivati svekrvu, pa muža, raditi sve poslove jer te više nitko ne štiti. A svekrve nisu volele snaje. Još ako nije bila sirota, ako je dobila nešto miraza, onda je donekle ju poštivala. A ako si bila sirota, tu nisi dobro prošla. Bilo je puno mladih žena koje su došle kod svekrve, gdje je uopće nije poštivala. Gdje si nije*

smela odrezati kruha, gdje si nije smjela uzeti jesti slobodno, ko kod roditelja. A morala je jako puno raditi, a više je bila gladna neg sita. Te stare žene, one su bile jako zločeste spram snaja. A netko je i spram sinova. Jer su i one tak živele. I onda one nisu za bolje niti znale. Ta svekrva nije za bolje znala. ona se nije znala drukčije ponašati.

Koliko se život mladića razlikovao od života mladoga supruga?

Đuro Jerković: Razlika između je bila velika. Odgovornost je bila veća. Dok nisam bio oženjen, bile su obaveze druge. Kad sam se oženio, došla je žena. Trebalo se skrbiti o stanu, i o budućoj djeci.

Kazivači su iskazali kako sklapanjem braka dolazi do većih obaveza i odgovornosti. Ana Kirin je istaknula kako je išla u kiriju⁸⁷ s mužem, a kirijanje je bio težak fizički posao. Kata Jerković upozorila je na odnos između mlade snahe svekrve i o njemu govorila ozbiljno i pomalo tužno. Međutim, nije navela govori li iz vlastita iskustva ili daje općeniti prikaz odnosa. Jedan je od kazivača rekao kako je nekoliko mladih snaha koje su došle iz Hrvatskoga zagorja u Sigetac, otišlo od svojih supruga jer se svekrve nisu dobro odnosile prema njima, ali su se morale vratiti u muževu kuću jer ih roditelji nisu htjeli primiti natrag. Morale su živjeti u različitim uvjetima i slušati naredbe svekrvi i supruga. Đuro Jerković ukratko je izjavio da je imao više odgovornosti kao mladi suprug zato što se morao brinuti o ženi i djeci.

POLOŽAJ DJEVOJKI I MLADIĆA U ZAJEDNICI

Mladići i djevojke nisu uživali jednak status u zajednici. Na djevojke se uvijek više obraćala pozornost i o djevojkama se vodila veća briga. Djevojka je trebala paziti na svoje ponašanje kako ne bi ukaljala ugled obitelji. Mladići su bili slobodniji. Seoska je žena imala manje slobodnoga vremena nego muškarac, a postojala je veća kontrola nad djevojkama i ženama nego nad mladićima i muškarcima.⁸⁸ Mladići i djevojke, muškarci i žene bili su u odvojenim skupinama na sprovodnim povorkama i procesijama, proštenjima, odlascima na svetu misu. Bila je prisutno strogo odvajanje ljudi prema spolu i dobi pri čemu su nastajale skupine istoga spola.⁸⁹ Kazivačice su u svojim iskazima istaknule kako su djevojke i žene uvijek bile u podređenome položaju te su morale slušati muškarce.

Kakav je bio položaj djevojke, a kakav mladića u zajednici?

Kata Jerković: Muški su bili na boljem položaju, ženske su bile uvijek malo potištene, malo kao zanemarene. Morale su slušati i roditelje i braću jer oni su bili kuće gazda. One su bile uvek zadnje kad se nešto kupovalo. Muški su uvek radili teže poslove. Mi smo isto obavljale i pomagale njima, ali oni su bili prvi jer su bili jači i snažniji. Žensko tijelo je slabije od muškog. Tak su se i poslovi podijelili. Više su radili muški, tko je imal braću. Mi nismo imale, pa smo morale sve same.

Ivan Mađar: *Ovisilo je od roditelja. U ono vrijeme su roditelji držali djevojke u strogoći, da se nešto ne dogodi. Dok na mušku djecu nisu toliko obraćali pažnju. Puno roditelja se bojalo da se njihovim kćerima ne dogodi nešto i da se naruši ugled obitelji. Na to se gledalo. Ja sam sa 16 godina išao na zabave, išla je i moja sestra sa mnom. Mlađa je. Čaća je rekao: „S tobom nek ide, ali se i vrati kući s tobom.“. Išli smo u Subocku i Plesmo.*

Odgovori na pitanje vezano za položaj djevojki i mladića u zajednici bili su različiti. U radu se navode samo iskazi Kate Jerković i Ivana Mađara. Naime, Kata je istaknula kako su djevojke bile na neki način podređene u zajednici jer su trebale slušati roditelje i stariju braću. Ivan Mađar dao je jasnije obrazloženje koje je upućivalo na to da su roditelji određivali položaj djevojki i mladića, ali se on više usmjerio na djevojke. Iz vlastitoga iskustva govorio je o tome kako je trebao paziti na svoju sestru na zabavama kako joj se ne bi što dogodilo. Položaj djevojki i mladića u zajednici bio je uvjetovan odgojem koji je podrazumijevao nepisana pravila ponašanja. Više se pažnje posvećivalo ponašanju djevojki nego ponašanju mladića. U tome su glavnu ulogu imali roditelji, ali i bake i djedovi što pokazuje važnost veza među članovima obitelji.⁹⁰

ZAKLJUČAK

Cilj je ovoga rada bio zapisati usmene iskaze o sjećanjima na mladost stanovnika mjesta Sigetac. U prošlosti život na selu zahtijevao je veliku posvećenost svih članova obitelji. Obitelji su imale više djece koju je trebalo prehraniti. Većina je djece završila samo prva četiri razreda osnovne škole jer zbog financijskih razloga nastavak školovanja nije bio moguć. Mladost je izuzetno važno razdoblje života u kojemu se čovjek nalazi na životnom raskrižju te odlučuje kojim životnim putom krenuti, a iz razgovora s kazivačima je dobivena slika proživljene mladosti.

Istraživanje je došlo do zaključka kako je mladost kazivača bila uglavnom teška: obavljali su različite poljoprivredne poslove, bili su zahvalni roditeljima na onome što su im pružili koliko su mogli. Naveli su kako udvaranja gotovo i nije bilo: većina sigečanskih mladića odlazila je u Hrvatsko zagorje prositi djevojke zbog dobrog miraza. Iako opterećeni poslovima koje je nosio život na selu, uvijek su pronašli vremena za druženje u obliku zabava, kuglanja i kartanja (kuglanje i kartanje uglavnom se odnosilo na mladiće). Druženja je bilo i tijekom čijala perja, perušanja kukuruza i zajedničkih odlazaka na svete mise, posebice u Jasenovac na blagdan Velike Gospe. Kazivači su istaknuli kako se život djevojke odnosno mladića razlikovao od života mlade supruge odnosno supruga zbog veće odgovornosti i obaveza koje je nosio brak. Također, većina kazivača smatra kako je djevojka imala poprilično drugačiji status u zajednici u odnosu na mladića: na nju se više pazilo kako se ne bi ukaljao ugled obitelji i nastojalo ju se udati u boljestojeću obitelj. Kako se radilo o kazivačima različitih godina rođenja (1928, 1937, 1938., 1945, 1947, 1949, 1951), očekivanja o mogućim razlikama u iskazima vezanim za društveni život pokazala su se točnima. Stariji su kazivači odlazili na zabave u privatne kuće u Sigecu, a kasnije su

se zabave organizirale u društvenome domu. Postoje velike razlike u govoru mještana: oni stariji u govoru imaju mnogo kajkavskih elemenata (podrijetlom iz Hrvatskoga zagorja i Prigorja) dok mlađi kazivači govore drugačije, pri čemu valja naglasiti kako kazivači Ivan Mađar i Ivan Salaj imaju mađarske korijene, stoga se u njihovim govorima nema kajkavskih elemenata, a Ljuba Mađar je rođena u selu Tanac te se odlike njena govora mogu razaznati na fonološkoj razini koju ovaj rad ne donosi. Kazivači imaju lijepe uspomene na služenje vojnoga roka, s naglaskom na to kako su svi bili jednaki i kako su poštivali jedni druge. Nakon završenih razgovora, kazivači su rekli kako nisu mnogo imali, ali da su ono što su imali, itekako cijenili i bili zadovoljni.

Ovaj je rad korak u istraživanje osobnih iskustava o mladosti u ruralnim zajednicama novljanskoga područja, u ovome slučaju sela Sigetac.⁹¹

SUMMARY

The aim of this paper was to collect oral testimonies of memories of youth as told by residents of the Sigetac village and their interpretation of these recollections. Memories indicate residents' youth and depict joys and troubles of living in such a village. The paper consists of a literature review related to theoretical underpinnings of oral history, narration of life, orality, historical and biographical time, memory and, finally, relationship between imagination and reality, peasant culture and the identity of the village community. Fieldwork review is preceded by reflections about the places of youth in individual personal experiences and by a short overview of Sigetac's history.

Oral testimonies were collected on the field from May 21st until June 3rd 2017. They were collected using the interview method and were later transcribed and analyzed. The sample consisted of four male and three female narrators, all being Sigetac residents. It is important to note that the conducted interviews were semi-structured, which contributed to narrators being more relaxed during interviews. Transcriptions were divided into chapters, depending on questions and topics. Research concluded that the narrators' youth was marked with troubles and hardships related to agriculture, substantial interconnectedness of family members, spending free time on festivities, bowling, playing cards and volleyball (mostly young men).

Research has shown that both female and male narrators had fond memories of their youth when they were younger, healthier and happier despite all physical labor they had to endure to be able to provide food for their families.

Key words: Sigetac, oral history, narrations of life, autobiographical memory, youth

LITERATURA

Banov-Depope, Estela. *Zvuci i znaci: interkulturene i intermedijalne kroatističke studije*. Zagreb: Leykam International, 2011.

Bošković-Stulli, Maja. *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1984.

Botica, Stipe. *Lijepa naša baština: književno-antropološke teme*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1998.

Buljan, Alojz; Horvat, Franjo. *Prešućivane žrtve Drugoga svjetskog rata i poraća na području bivšeg kotara/općine Novska (Grad Novska, općine Jasenovac i Lipovljani, Grad Kutina – dio i Grad Sisak-dio)*, 3. dopunjeno i ispravljeno izdanje. Novska: Ogranak Matice hrvatske u Novskoj, 2011.

Cifrić, Ivan. *Ruralni razvoj i modernizacija : prilozi istraživanju ruralnog identiteta*. Zagreb: IDIZ, Institut za društvena istraživanja, 2003.

Čapo Žmegač, Jasna. *Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskoga puka*. Zagreb: Matica hrvatska, 1998.

Defilippis, Josip. *Poljoprivreda i razvoj*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.

Duić-Dunja, Ante. *Zapisi o životu i običajima Slavonaca*. Sarajevo: Izdavačka djelatnost, 1982.

Dukovski, Darko. „Povijest mentaliteta, metoda oral history i teorija kaosa“, u: *Časopis za suvremenu povijest* 33 (2001): 155-162.

Feldbauer, Božidar. *Leksikon naselja Hrvatske*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2005.

First-Dilić, Ruža. *Seoska porodica danas : kontinuitet ili promjene*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 1981.

Gavazzi, Milovan. *Baština hrvatskoga sela*. Zagreb: Otvoreno sveučilište, 1993.

Gračaković, Ivan. *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*. Kutina: SPIRITUS MOVENS d.o.o., 2009.

Havelock, E.A. *Muza uči pisati: razmišljanja o usmenosti i pismenosti od antike*

do danas. Zagreb: AGM, 2003.

Hrastović, Tomo. (rukopis o mjestu Sigetac), (neobjavljen i nedovršen, pisanje započeto 2006.)

Hrvatski jezični portal,
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>,
(pristupljeno: 26. lipnja 2017.)

Hrvatski jezični portal,
http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elxmXhg%3D
(pristupljeno: 26. lipnja 2017.)

Jurčević, Marijan. „Nacionalni i kulturni identitet u europskoj zajednici“. *Riječki teološki časopis* 12 (2004): 325-336 .

Leček, Suzana. „Usmena povijest-povijest ili etnologija? Mogućnosti suradnje povjesničara i etnologa“. *Časopis za suvremenu povijest* 33 (2001): 149-154.

Nagy Varga, Aniko. „How to retell the past using oral history“. *Život i škola* 58 (2012): 108-115.
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=140261
(pristupljeno: 29. lipnja 2017.)

Marković, Jelena. *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji*. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2012.

Ogorec, Marinko. *Vojna sila bivše Jugoslavije*. Rijeka: Otokar Keršovani, 2001.

Orešković, Kazimir. *Običaji*. Novska: Ogranak Matice hrvatske Novska, 2007.

Pavlović, Ante. „Pomaci i promjene u identifikaciji mladeži u novije vrijeme“. *Bogoslovska smotra* 68 (1998): 17-31.
http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=50466 ,
(pristupljeno: 9. lipnja 2017.)

Rihtman-Auguštin, Dunja. *Struktura tradicijskog mišljenja*. Zagreb: Školska knjiga, 1984.

Šušar, Stipe. *Sociologija sela 1*. Zagreb : Školska knjiga, 1988.

Šušar, Stipe. *Sociologija sela 2*. Zagreb: Školska knjiga, 1988.

Velčić, Mirna. *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije*. Zagreb: August Cesarec: Institut za entologiju i folkloristiku, 1991.

Vitez, Zorica et al. *Hrvatski običaji i druge tradicije*. Zagreb: Mozaik knjiga, 2016.

Vitez, Zorica. *Hrvatski svadbeni običaji*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2003

FOTOGRAFIJE

Ana Kirin kao
šesnaestogodišnjakinja.

Ivan Mađar u vojsci

Sigečanski svirači u svatovima
Vladimira Artića i Zdenke Artiće (rođ.
Hrastović).

BILJEŠKE

- 1 Aniko Nagy Varga, "How to retell the past using oral history", *Život i škola* 58 (2012): 110.
- 2 Nagy Varga, "How to retell the past", 108.
- 3 Suzana Leček, "Usmena povijest-povijest ili etnologija? Mogućnosti suradnje povjesničara i etnologa", *Časopis za suvremenu povijest* 33 (2001): 153.
- 4 Nagy Varga, "How to retell the past", 109.
- 5 Darko Dukovski, "Povijest mentaliteta, metoda oral history i teorija kaosa", *Časopis za suvremenu povijest* 33 (2001): 158.
- 6 Nagy Varga, "How to retell the past", 111.
- 7 Ibid, 112.
- 8 Dukovski, "Povijest mentaliteta, metoda oral history i teorija kaosa", 158.
- 9 Nagy Varga, "How to retell the past", 112-113.
- 10 E. A. Havelock, *Muza uči pisati: razmišljanja o usmenosti i pismenosti od antike do danas* (Zagreb: AGM, 2003), 35.
- 11 Ibid, 46.
- 12 Maja, Bošković-Stulli, *Usmeno pjesništvo u obzoru književnosti* (Zagreb: AGM, 1984.), 314-338.
- 13 Jelena Marković, *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji* (Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, 2012), 101;123.
- 14 Bošković-Stulli, *Usmeno pjesništvo u obzoru književnosti*, 331.
- 15 Ibid, 335.
- 16 Ibid, 358.
- 17 Ibid, 359.
- 18 Mirna Velčić, *Otisak priče: intertekstualno proučavanje autobiografije* (Zagreb: August Cesarec, Institut za etnologiju i folkloristiku, 1991), 79.
- 19 Ibid, 126.
- 20 Ibid, 140- 164.
- 21 Ibid, 109.
- 22 Dunja Rihtman-Auguštin, *Struktura tradicijskog mišljenja* (Zagreb: Školska knjiga, 1984.), 16-17.
- 23 Ibid, 68.
- 24 Ibid, 68.
- 25 Zorica Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2016), 20.
- 26 Josip Defilippis, *Poljoprivreda i razvoj* (Zagreb: Školska knjiga, 2005), 43.
- 27 Ibid, 162.
- 28 Jasna Čapo Žmegač, *Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskoga puka* (Zagreb: Matica hrvatska, 1998), 56.
- 29 Stipa Šuvar, *Sociologija sela 1* (Zagreb: Školska knjiga, 1988), 71.
- 30 Defilippis, *Poljoprivreda i razvoj*, 44.
- 31 Ibid, 163.
- 32 Milovan Gavazzi, *Baština hrvatskoga sela* (Zagreb: Otvoreno sveučilište, 1993), 67.
- 33 Stipe Šuvar, *Sociologija sela 2* (Zagreb: Školska knjiga, 1988), 77.
- 34 Ruža First-Dilić, *Seoska porodica danas : kontinuitet ili promjene* (Zagreb: Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu, 1981), 37.
- 35 Šuvar, *Sociologija sela 2*, 78.
- 36 Čapo Žmegač, *Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskoga puka* , 10.
- 37 Ibid, 65.
- 38 Milovan Gavazzi, *Baština hrvatskoga sela*, 66.
- 39 Ibid, 10.
- 40 Marijan Jurčević, "Nacionalni i kulturni identitet u europskoj zajednici", *Riječki teološki časopis* 12 (2004): 329.
- 41 Ivan Cifrić, *Ruralni razvoj i modernizacija : prilozi istraživanju ruralnog identiteta* (Zagreb: IDIZ, Institut za društvena istraživanja, 2003) ,104.
- 42 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 291.
- 43 Ibid.
- 44 Ibid, 292.
- 45 Ibid.
- 46 Mihály Szenmartoni, *Svijet mladih: psihološke studije* (Zagreb: Psihološko-teološki institut Družbe Isusove, 2007), 5.

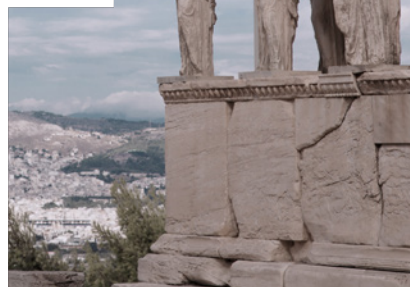
- 47 Ti čimbenici su: Crkva, obitelj, škola, mediji i vršnjaci. Preuzeto sa stranice: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=50466., 26. lipnja 2017.
- 48 Ivan Gračaković, *Stara i Nova Subocka (mjestopis)* (Kutina: SPIRITUS MOVENS, 2015), 25.
- 49 Spahiluk je naziv za livade i njive koje su se nalazile na području Nove Subocke, Stare Subocke i Sigeca Novski. One su bile vlasništvo zemljoposjednika (subočanski je naziv spahija). Posljednje spahije, članovi obitelji Rodanić još se uvijek vode kao vlasnici pojedinih putova i zemlje na tome području. Preuzeto iz: Gračaković: *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, 292.
- 50 Ibid, 87.
- 51 Ibid, 183.
- 52 Alojz Buljan i Franjo Horvat, *Prešućivane žrtve Drugoga svjetskog rata i poraća na području bivšeg kotara/općine Novska (Grad Novska, općine Jasenovac i Lipovljani, Grad Kutina – dio i Grad Sisak- dio)*, 3. dopunjeno i ispravljeno izdanje (Novska: Ogranak Matice hrvatske u Novskoj, 2011): 533-534; 536.
- 53 Sepet je koš od šiblja koji se nosi na leđima. Hrvatski jezični portal, preuzeto sa stranice: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, 26. lipnja 2017.
- 54 Gračaković, *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, 183.
- 55 rukopis Tome Hrastovića: 2006
- 56 Marković, *Pričanja o djetinjstvu: život priča u svakodnevnoj komunikaciji*, 61.
- 57 Ibid, 62.
- 58 Stipe Botica, *Lijepa naša baština: književno-antropološke teme* (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1998), 116.
- 59 Ibid, 116.
- 60 Ibid, 114.
- 61 Feldbauer, *Leksikon naselja Hrvatske* (Zagreb: Mozaik knjiga, 2005), 790.
- 62 Naziv za šumu koja se nalazi na kraju Sigeca, male površine (jedno jutro).
- 63 Palčinjak (Palčenjak) su njive i livade u blizini staroga mlina u Subockoj, južno od Stare Subocke, na zapadnoj obali staroga korita Subocke. Ime je moglo doći od riječi palac, naziva za dijelove kotača (kola) koji je pokretao vodenicu, tj. po mlinu-palčenjaku. Preuzeto iz: Gračaković: *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, 290.
- 64 Šuvar, *Sociologija sela 2*, 86.
- 65 Ibid, 195.
- 66 Zorica Vitez, *Hrvatski svadbeni običaji* (Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2003), 21.
- 67 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 34.
- 68 Ibid, 30.
- 69 Ibid, 32.
- 70 Tj. imale neki fizički nedostatak.
- 71 Ante Duić-Dunja, *Zapisi o životu i običajima Slavonaca* (Sarajevo: Izdavačka djelatnost, 1982), 187.
- 72 Kazimir Orešković, *Običaji* (Novska: Ogranak Matice hrvatske Novska, 2007), 59.
- 73 Duić-Dunja, *Zapisi o životu i običajima Slavonaca*, 165.
- 74 Kazimir Orešković, *Običaji*, 37.
- 75 Šuvar, *Sociologija sela 2*, 88.
- 76 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 231.
- 77 Ibid, 243.
- 78 Estela Banov-Depope, *Zvuci i znaci: interkulturalne i intermedijalne kroatističke studije* (Zagreb: Leykam international, 2011), 64.
- 79 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 232.
- 80 Ibid, 284-285.
- 81 Krndija je šuma južno od Stare Subocke, kod Plesmai ušća Subocke u Strug, te uz južnu obalu prema Jasenovcu. Preuzeto iz: Gračaković: *Stara i Nova Subocka (mjestopis)*, 290.
- 82 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 156.
- 83 Marinko Ogorec, *Vojna sila bivše Jugoslavije* (Rijeka: Otokar Keršovani, 2001), 146.
- 84 Ibid, 148.
- 85 Ibid, 152.
- 86 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 265.
- 87 Kirija ima dva značenja: 1. najam tegleće marve, 2. odnos u kojem prinos sa zemlje dijele po pola vlasnik i obrađivač; napolica. U ovome se slučaju radi o drugome značenju., Hrvatski jezični portal, preuzeto sa stranice: http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=elxmXhg%3D, 27. lipnja 2017.
- 88 Šuvar, *Sociologija sela 2*, 141.
- 89 Vitez et al., *Hrvatski običaji i druge tradicije*, 271.
- 90 Kazivači su dali suglasnost da se njihova imena objave u ovome radu. Tonski su zapisi istraživanja

pohranjeni u arhivu Odsjeka za kroatistiku Filozofskoga fakulteta u Rijeci.

91 Ovaj je rad oblikovan kao diplomski rad te je riječ o kvalifikacijskom radu. Rad je mentorirala prof. dr. sc. Estela Banov s Odsjeka za kroatistiku s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Isti je obranjen 12. srpnja 2017. pred povjerenstvom koje su činile: prof. dr. sc. Estela Banov, prof. dr. sc. Karol Visinko i doc. dr. sc. Maja Ćutić Gorup.

Pro tempore

Časopis studenata povijesti

Pro tempore

Časopis studenata povijesti, br. XIII

Zagreb, 2018.

Pro tempore

Časopis studenata povijesti

Godina XIII, broj 13, 2018.

Glavni i odgovorni urednik

Ivan Grkeš

Zamjenica glavnog urednika

Lucija Bakšić

Uredništvo

Mihaela Marić

Lucija Bakšić

Mario Katić

Igor Krnjeta

Urednici pripravnici

Andrija Banović

Matej Lisičić

Matea Altić

Marta Janković

Alen Obrazović

Saša Vuković

Lektura i korektura

Alina Jušić

Ema Maglić

Ema Botica

Tanja Jelinić

Karla Papeš

Mateja Papić

Borna Treska

Recenzenti

dr. sc. Zrinka Blažević

dr. sc. Estela Banov

dr. sc. Zrinka Nikolić Jakus

dr. sc. Nikica Gilić

dr. sc. Tomislav Galović

dr. sc. Hrvoje Gračanin

dr. sc. Emil Heršak

dr. sc. Branimir Janković

mr.sc. Vedran Obućina

dr. sc. Sanja Potkonjak

dr. sc. Martin Previšić

dr. sc. Marko Šarić

mr. sc. Filip Šimetin Šegvić

mr. sc. Nikola Tomašegović

Dizajn i priprema za tisak

Rene Jelenić

Prijevod s engleskog jezika

Alen Obrazović

Ema Bonifačić

Paula Fajt

Izdavač

Klub studenata povijesti –

ISHA ZAGREB

ISSN: 1334-8302

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti -

ISHA Zagreb (za: Redakcija *Pro tempore*)

Filozofski fakultet

Sveučilišta u Zagrebu

Ivana Lučića 3

10000 Zagreb

Email:

pt.urednistvo@gmail.com

Časopis je besplatan.

Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/pro-tempore>

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim radovima izražavaju isključivo stavove autora i ne predstavljaju nužno stavove i mišljenja uredništva i izdavača. Izdanje časopisa ostvareno je uz novčanu potporu Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Kluba studenata povijest – ISHA Zagreb i Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta.